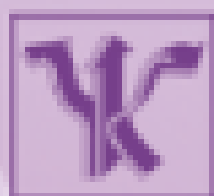

Педагогічні науки

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

МАУП

**МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**

**НАУКОВІ ПРАЦІ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

**SCIENTIFIC WORKS
OF INTERREGIONAL ACADEMY
OF PERSONNEL MANAGEMENT**

PEDAGOGICAL SCIENCES

Випуск 5 (58), 2023

Видавничий дім
“Гельветика”
2023

Редакційна колегія

Бахов І.С., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу, ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Україна (головний редактор)

Безверхня Г.В., кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор, професор кафедри фізичної культури, спорту та здоров'я, Луцький національний технічний університет, Україна

Блажко О.А., доктор педагогічних наук, професор, декан природничо-географічного факультету, професор кафедри хімії та методики навчання хімії, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна

Бондаренко В.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної фізичної підготовки, Національна академія внутрішніх справ, Україна

Вальчук-Оркуша О.М., доктор габілітований, Факультет географічних і геологічних наук, Університет імені Адама Міцкевича у Познані (Uniwersytet imeni Adama Mickiewicza w Poznaniu), Польща

Василишина Н.М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Національний авіаційний університет, Україна

Герасименко Л.В., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології, педагогіки та філософії, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Україна

Головач Н.В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Україна

Замелюк М.І., кандидат педагогічних наук, викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, Україна

Кисленко Д.П., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого, ПрАТ ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Україна

Костікова І.І., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

Кравченко Т.П., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

Кравчук О.В., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Марцева Л.А., доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора Вінницького регіонального центру оцінювання якості освіти, доцент кафедри комп'ютерної інженерії та кібербезпеки, Державний університет «Житомирська політехніка», Україна

Млинарчук-Соколовська Анна (Anna Mlynarczyk-Sokołowska), доктор наук, професор, факультет педагогіки, Білостоцький університет (University of Białystok), Білосток, Польща

Москаленко О.І., доктор педагогічних наук, професор кафедри авіаційних робіт та послуг (англомовний проєкт), Національний авіаційний університет, Україна

Осадченко Т.М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Пліско В.І., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й методики фізичного виховання, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Україна

Поліщук Г.В., доктор педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови та методики її викладання, Центральноукраїнський національний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Україна

Потапчук Т.В., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної та спеціальної освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Рибалко П.Ф., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики фізичної культури, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Україна

Рижиков В.С., доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник, Військовий Інститут Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, Україна

Даріуш В. Скальські (Dariusz V. Skalski), доктор педагогічних наук, кандидат наук з фізичної культури, інженер, професор, Секція плавання та рятування на воді, Академія Фізичного Виховання та Спорту (Academy of Physical Education and Sports), Польща

Солтик О.О., доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту, Хмельницький національний університет, Україна

Цибульська В.В., кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання і спортивних дисциплін, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Чернуха Н.М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації і соціальної педагогіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Затверджено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 1 від 9.01.2024 року)

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 25198-15138P, видане Міністерством юстиції України 21.06.2022 р.

DOI: 10.32689/maup.ped

Наукові праці МАУП. Педагогічні науки. 2023. Вип. 5 (58). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2023. 34 с.

Публікуються статті науковців, які досліджують актуальні проблеми розвитку педагогічних наук. Для науковців, викладачів, студентів та всіх, кого цікавить розвиток педагогічних наук в Україні.

ISSN 2786-7501 (Print)

ISSN 2786-751X (Online)

© Оформлення "Видавничий дім «Гельветика», 2023

ЗМІСТ

Наталія АННЕНКОВА

СТАНОВЛЕННЯ СКРИПКОВОГО МИСТЕЦТВА:

ТЕЗАУРУС У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОСТОРІ.....5

Анжела ГАЙДАРЖИ

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МОРСЬКЕ ПРАВО»..... 9

Оксана ІВАНИЦЬКА

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕНТОРСЬКОЇ І ТЬЮТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....14

Дмитро КИСЛЕНКО

ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 20

Ірина ШЕСТОПАЛОВА

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

СТУДЕНТАМ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ».....27

CONTENTS

Nataliia ANNENKOVA

THE FORMATION OF VIOLIN ART: THESAURUS IN THE PEDAGOGICAL SPACE..... 5

Anzhela HAIDARZHY

MODERN PEDAGOGICAL TEACHING TECHNOLOGIES
IN TEACHING THE DISCIPLINE “MARITIME LAW”.....9

Oksana IVANYTSKA

ETHICAL ASPECTS OF MENTORING AND TUTORING ACTIVITIES
AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS..... 14

Dmytro KYSLENKO

FORMATION OF PHYSICAL READINESS OF FUTURE OFFICERS
OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES..... 20

Iryna SHESTOPALOVA

MODERN APPROACHES TO TEACHING A FOREIGN LANGUAGE
TO STUDENTS MAJORING IN “INTERNATIONAL RELATIONS”.....27

УДК 37 [780.8:780.614.331]

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2023.5.1>**Наталія АННЕНКОВА**

в. о. доцента кафедри скрипки,
Національна музична академія України імені П. І. Чайковського,
вул. Городецького, 1-3/11, м. Київ, Україна, 01001
ORCID: 0000-0001-6887-6453

Nataliia ANNENKOVA

Acting Associate Professor at the Violin Department,
Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music,
1-3/11, Horodetskooho St, Kyiv, Ukraine, 01001
ORCID: 0000-0001-6887-6453

СТАНОВЛЕННЯ СКРИПКОВОГО МИСТЕЦТВА: ТЕЗАУРУС У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОСТОРІ

THE FORMATION OF VIOLIN ART: THESAURUS IN THE PEDAGOGICAL SPACE

У статті висвітлено теоретичні висновки про становлення скрипкового мистецтва в педагогічному просторі. Це є складним і багатограним процесом, що включає в себе не лише технічні та мистецькі аспекти, але і педагогічні стратегії, які сприяють розвитку учнів. Важливо враховувати значення музичної освіти в загальному навчанні та сприяти розвитку учнівських музичних здібностей вже з раннього дитинства. Наведені аспекти, які взаємодіють між собою, сприяючи розвитку скрипкового мистецтва в широкому контексті. Спільна праця педагогів, виконавців, організаторів та громадськості є ключовою у вдосконаленні цього виду мистецтва. Встановлено нерівномірний розподіл доступу до високоякісного музичного навчання та відсутність стандартизованих методик для ефективного вивчення гри на скрипці. З'ясовано недостатня підтримка та визнання для молодих талантів у концертному просторі, а також відсутність інтересу до скрипки серед молодого покоління. Обмежена доступність концертів та інших музичних подій, а також недостатня активність у соціальних мережах та мас-медіа для просування скрипкового мистецтва. Рекомендовано використання сучасних технологій у педагогічному процесі скрипкового навчання є важливим елементом для збагачення освітнього досвіду та поліпшення результатів учнів. Використання спеціальних програмних засобів для запису та аналізу гри учнів, що допомагає вчителю надавати конструктивний фідбек та вдосконалювати методику викладання. Підкреслено, що розвиток та підтримка музичної освіти в Україні, зокрема учнів, що вивчають гру на скрипці, є важливим фактором для збереження та розвитку національного музичного достатку. Взаємозв'язок між скрипкою та музичною традицією України є не лише історичним, але і сучасним явищем, що продовжує впливати на музичний ландшафт країни.

Ключові слова: скрипкове мистецтво, педагогічний простір, педагогічні стратегії, скрипка, світ музики, сучасні технології, освітній досвід.

The article highlights theoretical conclusions about the formation of violin art in the pedagogical space. It is a complex and multifaceted process that includes not only technical and artistic aspects, but also pedagogical strategies that contribute to the development of students. It is important to consider the importance of music education in general education and to promote the development of students' musical abilities from early childhood. Aspects that interact with each other, contributing to the development of violin art in a broad context, are given. The joint work of teachers, performers, organizers and the public are key in the improvement of this art form. An uneven distribution of access to high-quality musical education and a lack of standardized methods for effective learning to play the violin have been established. A lack of support and recognition for young talent in the concert space, as well as a lack of interest in the violin among the younger generation, was revealed. Limited availability of concerts and other musical events, as well as insufficient activity in social networks and mass media to promote violin art. It is recommended that the use of modern technologies in the pedagogical process of violin training is an important element for enriching the educational experience and improving student results. The use of special software tools for recording and analyzing the students' game, which helps the teacher to provide constructive feedback and improve teaching methods. It is emphasized that the development and support of musical education in Ukraine, in particular students learning to play the violin, is an important factor for the preservation and development of the national musical output. The connection between the violin and the musical tradition of Ukraine is not only a historical, but also a modern phenomenon that continues to influence the musical landscape of the country.

Key words: violin art, pedagogical space, pedagogical strategies, violin, world of music, modern technologies, educational experience.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Україна має багатий та глибокий музичний спадок,

а скрипка відіграє важливу роль у формуванні та вираженні української музичної ідентичності. Велика кількість видатних українських скрипалів та скрипачок, таких як Григорій Тутун-

кул та Артур Грімільді, внесли значний внесок у розвиток скрипкового мистецтва та його популяризацію в світі. Розвиток та підтримка музичної освіти в Україні, зокрема учнів, що вивчають гру на скрипці, є важливим фактором для збереження та розвитку національного музичного доробку. Так, українська скрипкова школа вважається однією з найвизначніших та найміцніших у світі. Її визначені риси та особливості допомагають формувати талановитих музикантів та внесли вагомий внесок у світову музичну спадщину [5].

Тому, можна з впевненістю сказати, що роль скрипки у світовому музичному мистецтві значна. Вона посідає одне з найпочесніших місць серед всіх музичних інструментів. Шлях до визнання був довгим та непростим, проте скрипка змогла завоювати любов публіки, композиторів та виконавців, як інструмент неймовірної зовнішньої краси та неперевершеного звучання з багатою художньо-звуковою палітрою. Саме тому скрипкове мистецтво знаходиться у постійному розвитку. Завдяки сучасним історикам, музикознавцям, педагогам винаходяться нові чи згадуються втрачені підходи до виконання музики різних епох, що ставить нові й нові задачі перед учнями та педагогами щодо розвитку виконавської технічної майстерності [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасних наукових дослідженнях (І. Андрієвський, І. Борух, Ю. Волощук, С. Дідок, В. Павлова, Н. Радван, Б. Фільц, З. Ядловська) скрипкове мистецтво розглядається у розвитку нових методів навчання та сприяють розкриттю можливостей в цій сфері мистецтва. Також вивчення ефективних методик навчання гри на скрипці, розробка нових педагогічних підходів, а також аналіз впливу різних методів на розвиток та творчість молодих музикантів. Наукові дослідження в області музичного виконавства та скрипкового мистецтва охоплюють різні аспекти, включаючи психологічні, фізіологічні, педагогічні та технічні аспекти виконання на цьому інструменті. Скрипка виникла у 16-му столітті, і вже в середньовіччі було зазначено її значення в музичному світі. Розвиток гри на скрипці пройшов шлях від класичної музики до різноманітних жанрів, таких як фольклор, джаз, рок [6].

Проте питання становлення скрипкового мистецтва не знайшло належного наукового обґрунтування, що й визначило завдання нашого дослідження.

Мета статті – проаналізувати поточний стан скрипкового мистецтва, визначити проблеми та можливості для його подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вираз «королева музики» давно став

традиційним для скрипки. Цей епітет відображає велич і виразність звучання скрипки, а також її вагомий внесок у світ музики. Скрипка може передавати широкий спектр емоцій і настроїв завдяки своїй здатності імітувати людський голос. Вона здатна виражати радість, сум, тугу та інші почуття, зробивши її ідеальним інструментом для виразного виконання. Скрипка здатна виконувати широкий репертуар від класичної музики до сучасних жанрів, що робить її універсальним інструментом з великою культурною значущістю. Скрипка має глибокі історичні корені та тісно пов'язана з великими композиторами, виконавцями та музичними традиціями. Це сприяє створенню враження про її винятковий статус у світі музики. Форма та зовнішній вигляд скрипки, її граційність та естетика викликають захоплення і створюють асоціації з вишуканістю та красою. Багато видатних виконавців, таких як Нікколо Паганіні, Яша Гейфец та інші, робили скрипку основним інструментом у своїх виступах, підсилюючи статус скрипки як виняткового музичного інструменту [1].

Мистецтво та скрипка тісно пов'язані, оскільки скрипка – це не лише музичний інструмент, але і предмет мистецтва.

Музика, виконана на скрипці, дозволяє виразити широкий спектр почуттів і емоцій. Відчуття та настрої композитора і виконавця можуть бути передані через мистецтво гри на скрипці. Скрипка являє собою не лише музичний інструмент, а й об'єкт мистецтва через свій вигляд та конструкцію. Вона може бути виготовлена з різних матеріалів, прикрашена різноманітними орнаментами та малюнками, створюючи естетичний вигляд. Гра на скрипці вимагає високого рівня техніки та майстерності виконавця. Музикант повинен володіти мистецтвом використання смичка, технікою лівої руки, і водночас демонструвати власний індивідуальний стиль виконання. Кожен скрипаль може розвивати власний музичний стиль та виражати свою творчість через інтерпретацію та імпровізацію. Це стає своєрідним видом мистецтва, де виконавець вносить власні ідеї та емоції у виконання музики. Скрипка має глибокі історичні корені та пов'язана із різними культурами. Вона стала невід'ємною частиною традицій і мистецтва різних епох, що додає їй аспекти культурного значення. Гра на скрипці залишається актуальною у сучасному світі, не дивлячись на розвиток нових музичних технологій. Вона використовується в різних жанрах, від класичної музики до сучасних жанрів, додаючи мистецтву нові можливості та напрямки [8].

Таким чином, скрипка відіграє важливу роль у мистецтві, є важливим музичним інструментом і предметом культурної спад-

щини, дозволяючи виконавцям виражати себе та транслювати різноманіття мистецьких концепцій. Найранішим українським дослідником історії скрипкової музики був скрипаль, педагог і музичний критик Олександр Бережницький. Його стаття «Скрипка, її історія і значення для музики сольної і оркестрової» опублікована в літературній частині «Альманаху музичного» за 1904 рік (укладач Ромуальд Зарицький) [7]. Україна має багатий музичний спадок, і дослідження історії скрипкової музики в цьому контексті може включати в себе розгляд розвитку традиційної української музики, вплив зарубіжних стилів та технік, а також вклад українських скрипалів у світове музичне мистецтво.

Контент вивчення феномену становлення скрипкового мистецтва містить і проблеми та можливості розвитку даної проблематики. Розглянемо більш детально.

Проблеми, які можуть впливати на скрипкове мистецтво:

1. Технологічні виклики: Завдяки розвитку технологій звукозапису та відтворення, деякі музиканти можуть віддавати перевагу електронним або цифровим інструментам, що може зменшити популярність класичних скрипок.

2. Економічні обмеження: Нестаток фінансової підтримки для мистецтва та культури може призвести до скорочення коштів на музичні програми, концерти та викладання.

3. Конкуренція з іншими мистецькими формами: Сучасні аудиторії можуть бути відволіканні різноманітним розважальним форматом, що може впливати на інтерес до класичної музики та скрипкового мистецтва.

Можливості для розвитку скрипкового мистецтва:

1. Інновації в виконавському мистецтві: Музиканти можуть здійснювати експерименти з жанрами та стилями, інтегруючи сучасні та традиційні елементи.

2. Освіта та просвіта: Збільшення свідомості громадськості щодо важливості і класичного, і сучасного мистецтва може привести до зростання аудиторії та підтримки.

3. Співпраця з іншими галузями мистецтва: Співпраця з іншими видами мистецтва, такими як танець, театр чи візуальне мистецтво, може створити нові творчі можливості та повернути різноманітну аудиторію.

4. Використання інтернет-платформ: Онлайн-концерти, стрімінг та віртуальні виставки можуть розширити досяжність аудиторії та надати можливість артистам залучати увагу [10]. Зростання доступності навчання музики через онлайн-ресурси може підтримати розвиток скрипкового мистецтва. Більше людей може мати можливість вивчати гру на скрипці.

Аналізуючи ці аспекти, можна розглядати стратегії, спрямовані на розвиток та збереження скрипкового мистецтва в сучасному світі. Розвиток і збереження скрипкового мистецтва вимагає комплексного підходу, що охоплює освіту, культурні ініціативи, фінансову підтримку та інновації у виконавському мистецтві.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Обрана проблематика актуалізується ще й з огляду на відсутність спеціальних праць на дану тему.

Українська скрипкова школа продовжує бути джерелом великих талантів і надихає нове покоління музикантів своїми унікальними традиціями та виразністю. Українська скрипкова школа, хоча й не має такої довгої історії, проте може по праву вважатися спадкоємицею європейських скрипкових традицій та наразі перебуває у стані активного розвитку та становлення нових імен, що вносять свій вклад в історію світової музичної культури. Сучасні українські педагоги та виконавці у своїй професійній діяльності активно комунікують із своїми європейськими колегами, обмінюються досвідом та реалізуються в музичному просторі глобалізованого світу [3]. Оцінка стану скрипкового мистецтва нині буде пов'язана з регіональними та індивідуальними контекстами.

Тому постає потреба деталізації, диференціації і уточнення дії принципів програмності в скрипковій музиці, як окремій складовій інструментальної творчості українських композиторів. Ця складова володіє власними історією, естетикою і динамікою авторських намірів і тому заслуговує окремого вивчення. Пропонуємо сформулювати рекомендації та стратегії для подальшого розвитку скрипкового мистецтва в освітньому та культурному просторі. На сьогодні кафедри скрипки – потужний творчий виконавський, музично-педагогічний, науково-методичний осередок не лише західного регіону, а й усієї України. Її представники і вихованці реалізують себе у творчій діяльності [4].

Рефлексія про використання сучасних технологій у педагогічному процесі скрипкового навчання може допомогти визначити переваги використання сучасних технологій у скрипковому навчанні та розробити стратегії для оптимального використання цих можливостей у педагогічному процесі.

Загалом, становлення мистецтва гри на скрипці вимагає від музиканта великої праці, терпіння та таланту. Актуальність цього мистецтва продовжує зростати, і воно залишається важливою частиною світової музичної культури.

Література:

1. Андрієвський І. Деякі проблеми розвитку української скрипкової школи в контексті еволюції європейської інструментальної музики. *Музичне виконавство: Науковий вісник*. К., 2000. Вип. 14, кн. 6. С. 32–40.
2. Борух І. Скрипковий цикл Богдана Шиптура з епіграфами із поезії Марійки Підгірянки для дітей. *Музикознавчий універсум. Наукові збірники ЛНМА імені М. В. Лисенка*. Вип. 45. Львів, 2019. С. 48–54.
3. Волощук Ю. І. Спецкурс «Українське скрипкове мистецтво»: Навчально-методичний посібник. Івано Франківськ: Гостинець, 2002. 83 с.
4. Гринчук І. Музична освіта в Україні: історико-регіональний аспект. *Мистецтво та освіта*. 2013. № 2 (68). С. 11–15.
5. Єфіменко М. С. Скрипкова фантазія у творчості українських композиторів XIX–XXI століть. Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка: Музикознавчий універсум: зб. наук. ст. Львів, 2017. Вип. 40. С. 158–169.
6. Павлова В. В., Дідок С. В. До проблеми скрипкового виконавства: історичний аспект. *«Молодий вчений»*. 2017. С. 67–72.
7. Пилатюк Н. Психологічні та соціальні аспекти похідних жанрів у музиці (на прикладі українського скрипкового перекладу другої половини XX – початку XXI ст.): автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства. Харків, 2013. 18 с.
8. Радван Н. Наукові підходи до формування інструментально-виконавських умінь педагога-скрипаля. *Стратегії підвищення якості мистецької освіти в контексті змін сучасного соціокультурного простору. Матеріали і тези I Міжнародної науково-практичної конференції* (Одеса 13–14 жовтня 2017 р.). Одеса ПНПУ імені К.Д. Ушинського, 2017. С. 67–70.
9. Фільц Б. Вибрані твори для скрипки і фортепіано. Дрогобич: Посвіт, 2019. 44 с.
10. Ядловська З. Г. Скрипковий інструменталізм: еволюція розвитку. Традиційне музикування українців у європейському просторі: матеріали III міжнар. наук.практ. конф., 11–12 жовтня 2007 р. К.: ДАККиМ, 2008. С. 143–145.

References:

1. Andriievskiy I. (2000). Deiaki problemy rozvytku ukrainskoi skrypkovoi shkoly v konteksti evoliutsii yevropeiskoi instrumentalnoi muzyky [Some problems of the development of the Ukrainian violin school in the context of the evolution of European instrumental music]. *Muzychne vykonavstvo: Naukovyi visnyk* [Musical performance: Scientific Bulletin]. K., Vyp. 14, kn. 6. S. 32–40 [in Ukrainian].
2. Borukh I. (2019). Skrypkovyi tsykl Bohdana Shyptura z epihrafamy iz poezii Mariiky Pidhirianky dlia ditei [Bohdan Shiptur's violin cycle with epigraphs from Mariyka Pidhiryanka's poetry for children]. *Muzykoznavchyi universum. Naukovi zbirnyky LNMA imeni M. V. Lysenka* [Musicological universe. Scientific collections of the M. V. Lysenko National Academy of Sciences]. Vyp. 45. Lviv, S. 48–54 [in Ukrainian].
3. Voloshchuk Yu. I. (2002). Spetskurs «Ukrainske skrypкове mystetstvo» [Special course «Ukrainian violin art»]. *Navchalno-metodychnyi posibnyk* [Educational and methodological manual]. Ivano Frankivsk: Hostynets, 83 s.
4. Hrynychuk I. (2013). Muzychna osvita v Ukraini: istoryko-rehionalnyi aspekt [Music education in Ukraine: historical and regional aspect]. *Mystetstvo ta osvita* [Art and education]. № 2 (68). S. 11–15 [in Ukrainian].
5. Iefimenko M. S. (2017). Skrypкова fantasia u tvorchosti ukrainskykh kompozytoriv KhIKh–KhKHI stolit [Violin fantasy in the works of Ukrainian composers of the 19th–21st centuries]. *Naukovi zbirky Lvivskoi natsionalnoi muzychnoi akademii imeni M. V. Lysenka* [Scientific collections of the M.V. Lysenko Lviv National Academy of Music: Musicological Universe: coll. of science Art]: *Muzykoznavchyi universum: zb. nauk. st. Lviv, Vyp. 40. S. 158–169* [in Ukrainian].
6. Pavlova V. V., Didok S. V. (2017). Do problemy skrypkovoho vykonavstva: istorychnyi aspekt [To the problem of violin performance: historical aspect]. *«Molodyi vchenyi»* [Young scientist]. S. 67–72 [in Ukrainian].
7. Pylatiuk N. (2013). Psykholohichni ta sotsialni aspekty pokhidnykh zhanriv u muzytsi [Psychological and social aspects of derived genres in music (on the example of the Ukrainian violin translation of the second half of the 20th and beginning of the 21st centuries)] (na prykladi ukrainskoho skrypkovoho perekladu druhoi polovyny KhKh-pochatku KhKHI st.): avtoref. dys. ... kand. mystetstvoznavstva. Kharkiv, 18 s. [in Ukrainian].
8. Radvan N. (2017). Naukovi pidkhody do formuvannia instrumentalno-vykonavskykh umin pedahohaskrypalia [Scientific approaches to the formation of instrumental and performance skills of a violin teacher]. *Stratehii pidvyshchennia yakosti mystetskoi osvity v konteksti zmin suchasnoho sotsiokulturnoho prostoru. Materialy i tezy I Mizhнародnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Strategies for improving the quality of art education in the context of changes in the modern socio-cultural space. Materials and theses of the 1st International Scientific and Practical Conference]. (Odesa 13–14 zhovtnia 2017 r.). Odesa PNPУ imeni K.D. Ushynskoho. S. 67–70 [in Ukrainian].
9. Filts B. (2019). Vybrani tvory dlia skrypky i fortepiano [Selected works for violin and piano]. Drohobych: Posvit, 44 s. [in Ukrainian].
10. Iadlovskaya Z. H. (2007). Skrypkovyi instrumentalizm: evoliutsiia rozvytku [Violin instrumentalism: the evolution of development]. *Tradytshiine muzykuvannia ukraintsiv u yevropeiskomu prostori: materialy III mizhnar. nauk.praкт. конф.,* [Traditional music-making of Ukrainians in the European space: materials of the 3rd International science and practice conf.]. 11 12 zhovtnia. K.: DAKKiM, 2008. S. 143–145 [in Ukrainian].

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2023.5.2>**Анжела ГАЙДАРЖИ**

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін,
Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія»,
вул. Фанагорійська, 9, м. Ізмаїл, Україна, 68601
ORCID: 0000-0002-4072-1772

Anzhela HAIDARZHY

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Humanities,
Danube Institute of the National University "Odesa Maritime Academy"
9, Fanagoriyska St, Izmail, Ukraine, 68601
ORCID: 0000-0002-4072-1772

**СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ
ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МОРСЬКЕ ПРАВО»****MODERN PEDAGOGICAL TEACHING TECHNOLOGIES
IN TEACHING THE DISCIPLINE "MARITIME LAW"**

Стаття присвячена окресленню сучасних педагогічних технологій викладання дисципліни «Морське право», визначено поняття «педагогічна технологія». Автор аналізує актуальні підходи до навчання в цій сфері, враховуючи специфіку дисципліни, особливості освітнього процесу, технічний прогрес та вимоги сучасного ринку праці. У роботі розглядаються педагогічні підходи до формування професійних компетенцій курсантів у галузі морського права. Встановлено, що на сучасному етапі пріоритетними напрямками вдосконалення освітнього процесу є розвиток індивідуальних, адаптивних форм навчання, впровадження інтегрованих курсів, розвиток інформаційної бази освітнього процесу, оптимальне насичення курсу цифровими технологіями та інтерактивними методами навчання. Актуальність проблеми впровадження сучасних педагогічних технологій навчання та методик викладання морського права визначається такими факторами, як зміна парадигми освіти, що вимагає застосування таких педагогічних технологій, які сприяють розвитку цих умінь та навичок у курсантів; розвиток інформаційних технологій; потреби ринку праці, адже сучасний ринок праці вимагає від фахівців у галузі морського права глибоких знань і практичних навичок, а впровадження сучасних педагогічних технологій навчання морського права сприяє розвитку цих умінь та навичок у майбутніх фахівців, що підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці. Зазначено, що при викладанні дисципліни «Морське право» в Дунайському інституті Національного університету «Одеська морська академія» використовуються різні сучасні методики викладання, залежно від конкретних тем і завдань. Наприклад, для вивчення теоретичних основ морського права викладачами використовуються інтерактивні методи, такі як дискусії або дебати; презентації, які дають змогу активно залучати курсантів до теоретичних дебатов.

Результати дослідження можуть бути корисними для викладачів, які цікавляться оптимізацією процесу викладання даної дисципліни та підвищенням ефективності освітнього процесу.

Ключові слова: освітній процес, технології, цифровізації, курсанти, дисципліна «Морське право».

The article is devoted to the definition of modern pedagogical technologies for teaching the discipline "Maritime Law", the concept of "pedagogical technology" is defined. The author analyzes the current approaches to teaching in this area, taking into account the specifics of the discipline, the peculiarities of the educational process, technological progress and the requirements of the modern labor market. The article examines pedagogical approaches to the formation of professional competencies of cadets in the field of maritime law. It is established that at the present stage, the priority areas for improving the educational process are the development of individual, adaptive forms of education, the introduction of integrated courses, the development of the information base of the educational process, and the optimal saturation of the course with digital technologies and interactive teaching methods. The relevance of the problem of introducing modern pedagogical teaching technologies and methods of teaching the law of the sea is determined by such factors as a change in the paradigm of education which requires the use of such pedagogical technologies which contribute to the development of these skills and abilities in cadets; development of information technology; labor market needs, since the modern labor market requires in-depth knowledge and practical skills from specialists in the field of maritime law, and the introduction of modern pedagogical technologies for teaching the law of the sea contributes to the development of these skills and abilities. It is noted that when teaching the discipline "Maritime Law" at the Danube Institute of the National University "Odesa Maritime Academy", various modern teaching methods are used, depending on specific topics and tasks. For example, to study the theoretical foundations of maritime law, teachers use interactive methods, such as discussions or debates; presentations that allow students to actively engage in theoretical debates.

The results of the study may be useful for teachers who are interested in optimizing the process of teaching this discipline and improving the efficiency of the educational process.

Key words: educational process, technology, digitalization, cadets, discipline "Maritime Law".

Постановка проблеми в загальному вигляді. Дисципліна «Морське право» є важливою галуззю права, яка регулює відносини в морській сфері. Воно охоплює широкий

спектр питань, від міжнародного права до судноплавства та морського транспорту. Для того, щоб майбутні фахівці в галузі морського права могли успішно працювати в цій сфері, вони повинні мати глибокі знання та практичні навички, з чого виникає необхідність адаптації освітнього процесу дисципліни «Морське право» до сучасних педагогічних технологій та методик, з метою забезпечення ефективного засвоєння курсантами матеріалу в умовах швидкої технологічної трансформації суспільства та морського сектору. Однак, традиційні методи викладання дисципліни «Морське право» в умовах сьогодення в Україні часто є недостатньо ефективними для досягнення цієї мети. Вони передбачають пасивну участь курсантів у процесі навчання, що не сприяє розвитку їхнього критичного мислення та навичок вирішення проблем. Впровадження сучасних педагогічних технологій навчання та методик викладання дисципліни «Морське право» є одним із шляхів вирішення цієї проблеми. Сучасні технології навчання спрямовані на активну участь майбутніх фахівців у освітньому процесі, що сприяє розвитку їхніх творчих здібностей, самостійності, мотивації, критичних навичок та ініціативи.

Аналіз наукових досліджень. Значний вклад у розвиток питання впровадження педагогічних та освітніх технологій внесли В. Биков, О. Спірін, В. Безпалько, А. Вербицький, О. Пехота, О. Пометун, Є. Полат, С. Сисоєва, К. Осадча, А. Гуржій та ін. Значну увагу дослідженню суті поняття «педагогічна технологія» приділяють С. Сисоєва і Г. Селевко. Слід відзначити зарубіжних дослідників, що працювали над зазначеною проблемою: Дж. Блок, Б. Блум, Р. Мейджер та ін.

Мета: окреслення сучасних педагогічних технологій навчання, які можуть використовуватися для ефективного вивчення курсантами дисципліни «Морське право» в Дунайському інституті Національного університету «Одеська морська академія»

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження нами використовувався аналітичний метод, який передбачає вивчення і систематизацію наукової літератури, матеріалів практики використання різноманітних сучасних педагогічних технологій навчання під час викладання дисципліни «Морське право».

Наукова новизна. У статті вперше комплексно розглянуто сучасні педагогічні технології навчання, які можуть бути використані під час викладання дисципліни «Морське право». Дослідження має теоретичну та прак-

тичну цінність, оскільки дозволяє підвищити ефективність навчання морському праву курсантів Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія».

Основний виклад матеріалу. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується виведенням освіти на рівень розвинених європейських країн. Освіта є однією з найважливіших стратегічних сфер будь-якої держави, адже саме в ній закладено потенціал майбутнього розвитку. Використання сучасних методів навчання є важливим аспектом при викладанні будь-якої дисципліни, у тому числі і «Морського права». Дисципліна «Морське право» є складною і багатогранною, яка охоплює широкий спектр питань, від міжнародного права до судноплавства та морського транспорту. Для того, щоб курсанти могли повною мірою засвоїти матеріал, викладач повинен використовувати різноманітні методи навчання, які допоможуть їм краще зрозуміти теоретичні основи морського права та їх практичне застосування.

Сучасна педагогіка – це сукупність теоретичних і прикладних наук про навчання, виховання і освіту як спеціально організовані і цілеспрямовані процеси, а також про шляхи вдосконалення цих процесів. Саме тому освітній процес у вищій школі реалізується в межах цілісної системи організаційних форм, методів і технологій навчання, що дає змогу сформувати компетентного фахівця [7]. Останнім часом терміни «технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «освітня технологія» широко використовуються в науці та освіті, а тому мають багато формулювань, залежно від того, як автори представляють структуру та складові освітнього процесу. Так, зокрема, педагогічна технологія, за визначенням О. Антонової [3], це «сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і komponування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; вона є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу».

ЮНЕСКО визначає педагогічну технологію, як «системний метод створення, застосування й визначення всього процесу викладання та засвоєння знань із обліком технічних і людських ресурсів та їхньої взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти».

Сучасні технології навчання дозволяють зробити процес навчання більш ефективним і цікавим для майбутніх фахівців, адже вони допомагають активізувати увагу, зацікавити, мотивувати і стимулювати до самостійного

навчання. В умовах неперервної професійної освіти технологізація освітнього процесу сприяє підвищенню якості підготовки фахівців нової генерації, більш глибокому використанню наукового потенціалу закладів освіти, ширшому впровадженню інноваційних підходів, сучасних розвивальних засобів, методів, форм навчання у педагогічний процес [4]. До сучасних педагогічних технологій навчання можна віднести:

- Інтерактивні методи, які передбачають активну участь курсантів у процесі навчання. До них відносяться дискусії, дебати, рольові ігри, розв'язання кейсів тощо. Ці методи допомагають здобувачам розвивати критичне мислення, навички вирішення проблем і комунікації. Так, зокрема при вивченні теми «Сертифікати та інші судові документи відповідно до міжнародних конвенцій» здобувачі освіти відпрацьовували теоретичний матеріал в дискусійних формах, що дозволило їм включати критичне мислення та навички спілкування.

- Інноваційні технології, такі як онлайн-навчання, віртуальні лабораторії, навчальні ігри тощо. Ці технології дозволяють здобувачам отримувати доступ до інформації та навчатися в будь-який час і з будь-якого місця. Зокрема, при вивченні теми «Загальна та окрема аварії. Види загальної аварії. Зіткнення суден» інноваційні технології забезпечили глибоке розуміння курсантами теми та розвитку їх навичок у сфері морського права.

- Методи, засновані на використанні мультимедійних матеріалів, таких як відео, презентації, інтерактивні карти тощо. Ці матеріали допомагають краще запам'ятати матеріал і зробити процес навчання більш наочним.

- Технологія особистісно-орієнтованого навчання. Ця технологія передбачає створення умов для самореалізації особистості курсанта. Особистісно-орієнтоване навчання допомагає розвивати творчі здібності, самостійність та ініціативу здобувачів. Так, наприклад, метою використання технології особистісно-орієнтованого навчання при вивченні теми «Ідентифікація судна: поняття та значення» полягає в тому, щоб активізувати пізнавальну діяльність курсантів, сприяти розвитку їхніх творчих здібностей, самостійності та ініціативи, а також підвищити інтерес до вивчення дисципліни.

- Технологія дистанційного навчання. Ця технологія дозволяє курсантам отримувати освіту в дистанційному режимі, без відвідування закладів освіти. Дистанційне навчання дає можливість курсантам навчатися в зручний для них час і з будь-якого місця.

Аналіз результатів сучасних наукових досліджень [2; 8; 9; 10] дає можливість зробити висновок, що сучасні педагогічні технології навчання характеризуються такими ознаками:

- Цільова орієнтація. Сучасні технології навчання спрямовані на формування ключових компетентностей здобувачів, які необхідні їм для успішної життєдіяльності в сучасному суспільстві.

- Індивідуалізація. Сучасні технології навчання враховують індивідуальні особливості здобувачів освіти, їхні інтереси, мотивацію та потреби.

- Інтерактивність. Сучасні технології навчання передбачають активну участь здобувачів освіти у процесі навчання.

- Інноваційність. Сучасні технології навчання використовують інноваційні методи та засоби навчання, такі як інформаційно-комунікаційні технології, інтерактивні дошки, віртуальні лабораторії тощо.

Здійснюючи аналітичний огляд та узагальнення сутнісних характеристик зазначених вище дефініцій, можна зробити висновок про те, що формування професійних компетенцій курсантів у процесі викладання дисципліни «Морське право» є важливим завданням. Для досягнення цієї мети варто використовувати комплекс педагогічних підходів, які передбачають [8]:

- Системність і послідовність у формуванні професійних компетенцій. Це означає, що навчання морському праву має здійснюватися на основі чіткої структури та логіки, яка забезпечує поступове ускладнення знань і навичок курсантів.

- Інтегрованість у формуванні професійних компетенцій.

- Актуальність у формуванні професійних компетенцій, зокрема курсанти повинні отримувати знання та навички, які відповідають сучасним вимогам морського права.

При викладанні дисципліни «Морське право» можна використовувати різні сучасні методики викладання, залежно від конкретних тем і завдань. Наприклад, для вивчення теоретичних основ морського права можна використовувати інтерактивні методи, такі як дискусії або дебати, створювати презентації, які дадуть змогу активно залучати курсантів до теоретичних дебатів. Для вивчення практичних аспектів морського права можна використовувати інноваційні технології, такі як онлайн-навчання або віртуальні лабораторії. Важливим є зворотній зв'язок в процесі викладання дисципліни «Морське право». Варто зазначити, що викладачі Дунайського

інституту Національного університету «Одеська морська академія» в процесі викладання застосовують декілька видів зворотного зв'язку, наприклад скорочення часу між письмовим завданням курсанта і зворотним зв'язком; надання коментарів до оцінок, особливо в процесі онлайн-навчання; при наданні негативних коментарів, враховують, щоб вони були конструктивними; критерії оцінювання зрозумілі та конструктивні; проведення необхідних консультацій для практичних робіт.

Цифрові технології змінюють вимоги до освіти, але також створюють нові можливості для навчання майбутніх фахівців. Заклади вищої освіти, які адаптуються до цих змін, будуть краще підготовлені забезпечити, щоб їхні випускники були готові до успіху в майбутньому. Зокрема, Р. Гуревич [7], ґрунтовно досліджуючи сучасні технології навчання, виділив декілька переваг, серед яких автори цього дослідження вважають найбільш важливими при викладанні дисципліни «Морське право»:

- Поліпшує якість освіти. Сучасні методи навчання допомагають студентам краще засвоїти матеріал і розвинути необхідні навички.

- Збільшує зацікавленість студентів у предметі. Активні методи навчання допомагають зробити процес навчання більш цікавим і захоплюючим.

- Сприяє розвитку критичного мислення. Сучасні методи навчання допомагають сту-

дентам розвивати навички критичного мислення, вирішення проблем і комунікації.

Згідно з літературними джерелами, формуванню логічного мислення курсантів сприяють використання активних методів навчання, таких як: дослідницький метод, який допомагає застосовувати наявні знання для розв'язання конкретних завдань з певної теми, метод проектів, який стимулює творче та критичне мислення, дозволяє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та використовувати необхідні знання для розв'язання конкретного питання [10].

Висновки та пропозиції подальших досліджень. Впровадження сучасних педагогічних технологій навчання та методик викладання дисципліни «Морське право» є важливим завданням сучасної освіти. Ці технології сприяють активній участі курсантів у процесі навчання, що сприяє розвитку їхніх творчих здібностей, самостійності та ініціативи. Використання сучасних педагогічних технологій навчання та методик викладання вищезазначеної дисципліни підвищує якість освіти, що дозволяє майбутнім фахівцям в галузі морського права успішно працювати в цій сфері. Загалом аналіз та досвід реалізації новітніх педагогічних технологій в процесі викладання дисципліни «Морське право» засвідчує, що всі вони не є самоціллю, однак дозволяють розвинути пізнавальну активність курсантів, сформувати їхню професійну спрямованість та розширити цифрові навички.

Література:

1. Chernenko O. Modern pedagogical technologies in higher education. *Review of Pedagogy and Management of Education*. 2020. (2). Pp. 52–59. <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2020-2-52>
2. Radkevych V., Zhurian V.; Kononenko A., Smyrnova I. Pedagogical Aspects of Formation of Ecological Competence of Specialists of Maritime Branch. *International Journal of Engineering Pedagogy*. 2023. Vol. 13, Issue 1, p. 82 10.3991/ijep.v13i1.36125
3. Romaniuk R., Fonariuk O., Pavliuchenko O., Shevchuk S., Yermoshyna T., Povidaychuk M. Application of information and communication technologies in the study of natural sciences. *Postmodern Discoveries*. 2022.13 (1), 313–329. <https://doi.org/10.18662/po/13.1/398>
4. Антонова О.Є. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема. Сучасні технології в освіті. 2013. Вип. 2. URL:<http://eprints.zu.edu.ua/20637/1/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf>
5. Гайдаржи А. Цифрова компетентність викладача освітньої компоненти «Маркетинг» у Дунайському інституті національного університету «Одеська морська академія». 2018. URL:https://lib.iitta.gov.ua/736171/1/Formuvannya_onlaynovykh_virtualnykh_kolektsiy_elektronnykh_osvitnikh_resursiv-2023.pdf#page=11 (дата звернення 05.01.24).
6. Гуревич Р. С. Використання сучасних технологій навчання у ВНЗ. 2015. URL:<http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4017/1/Gurevush.pdf>
7. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навч. пос. Вінниця : ТОВ фірма "Планер". 2012. 348 с.
8. Дубасенюк О.А. Технологічний підхід до професійно-педагогічної підготовки: пошуки та перспективи. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: навчальний посібник. Житомир: держ. пед.ун-тет, 2001. С. 4–12.
9. Лебедик Л. В., Стрельников В. Ю., Стрельников М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін : Навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації

педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава : АСМІ. 2020. 303 с.

10. Смирнова І.М., Кононенко А.Г. Використання хмарних інструментів в процесі викладання освітньої компоненти «Фізика». *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 60. Ст. 206–209. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/60.42>

References:

1. Chernenko O. (2020). Modern pedagogical technologies in higher education. *Review of Pedagogy and Management of Education*. (2). Pp. 52–59. <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2020-2-52>
2. Radkevych V., Zhurian V. Kononenko A., Smyrnova I. (2023). Pedagogical Aspects of Formation of Ecological Competence of Specialists of Maritime Branch. *International Journal of Engineering Pedagogy*. Vol. 13, Issue 1, p.82 10.3991/ijep.v13i1.36125
3. Romaniuk R., Fonariuk O., Pavliuchenko O., Shevchuk S., Yermoshyna T., Povidaychuk M. (2022). Application of information and communication technologies in the study of natural sciences. *Postmodern Discoveries*. 13 (1), 313–329. <https://doi.org/10.18662/po/13.1/398>
4. Antonova O.Ie. (2013). Pedahohichni tekhnolohii ta yikh klasyfikatsiia yak naukova problema [Pedagogical technologies and their classification as a scientific problem]. *Suchasni tekhnolohii v osviti*. Vol. 2. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/20637/1/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf> [in Ukrainian].
5. Haidarzhay A. (2018). Tsyfrova kompetentnist vykladacha osvitnoi komponenty «Marketynh» u Dunaiskomu instytuti natsionalnoho universytetu «Odeska morska akademiia» [Digital competence of the teacher of the educational component "Marketing" at the Danube Institute of the National University "Odesa Maritime Academy"]. Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/736171/1/Formuvannya_onlaynovykh_virtualnykh_kolektsiy_elektronnykh_osvitnikh_resursiv-2023.pdf#page=11 (data zvernennia 05.01.24) [in Ukrainian].
6. Hurevych R. S. (2015). Vykorystannia suchasnykh tekhnolohii navchannia u VNZ [The use of modern teaching technologies in higher education]. Retrieved from <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4017/1/Gurevush.pdf> [in Ukrainian].
7. Hurevych R. S. (2012). Informatsiini tekhnolohii navchannia: innovatsiinyi pidkhdid : navch. Pos[Information technologies of training: innovative approach: a textbook]. Vinnytsia : TOV firma "Planer". 348 p. [in Ukrainian].
8. Dubaseniuk O.A. (2001). Tekhnolohichniy pidkhdid do profesiino-pedahohichnoi pidhotovky: poshuky ta perspektyvy [Technological approach to vocational and pedagogical training: searches and prospects.]. Tekhnolohii profesiino-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv: navchalnyi posibnyk. Zhytomyr: derzh. ped.un-tet. S. 4–12 [in Ukrainian].
9. Lebedyk L. V., Strelnikov V. Yu., Strelnikov M. V. (2020). Suchasni tekhnolohii navchannia i metodyky vykladannia dystsyplin : Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia slukhachiv kursiv pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv serednoi, profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi), fakhovoi peredvyshchoi ta vyshchoi osvity [Modern technologies of teaching and methods of teaching disciplines: Study guide for students of advanced training courses for teachers of secondary, vocational (vocational-technical), professional higher and higher education institutions.]. Poltava : ASMI. 303 p. [in Ukrainian].
10. Smyrnova I.M., Kononenko A.H. (2023). Vykorystannia khmarnykh instrumentiv v protsesi vykladannia osvitnoi komponenty «Fizyka» [The use of cloud tools in the process of teaching the educational component "Physics"]. *Innovatsiina pedahohika*. Vol.60. Pp. 206–209. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/60.42> [in Ukrainian].

УДК 37.01

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2023.5.3>**Оксана ІВАНИЦЬКА**

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов,
Інститут гуманітарних та соціальних наук,
Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. С. Бандери, 12, м. Львів, Україна, 79001
ORCID: 0000-0002-5947-314X

Oksana IVANYTSKA

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Foreign Languages,
Institute of Humanities and Social Sciences,
Lviv Polytechnic National University,
12, Bandery St, 12, Lviv, Ukraine, 79001
ORCID: 0000-0002-5947-314X

**ЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕНТОРСЬКОЇ І ТЬЮТОРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ****ETHICAL ASPECTS OF MENTORING AND TUTORING ACTIVITIES
AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теоретичного і прикладного підходів проаналізувати етичні аспекти менторської і тьюторської діяльності у закладах вищої освіти. **Методологія** включає комплексний аналіз та узагальнення наявного науково-теоретичного матеріалу та формулювання відповідних висновків і рекомендацій. Під час дослідження використовувалися наступні методи наукового пізнання: термінологічний, системно-структурний, діалектичний, порівняльний, логіко-нормативний, логіко-семантичний. **Наукова новизна** полягає в тому, що, використовуючи метод аналізу наукової літератури та результати емпіричного дослідження, поглиблено аналіз етичних аспектів менторської і тьюторської діяльності у закладах вищої освіти в межах сучасного освітньо-наукового простору в період євроінтеграційних процесів в Україні в умовах війни. **Висновки.** Менторська і тьюторська діяльність у закладах вищої освіти сприяє соціалізації та адаптації студентів в освітньому середовищі. Для ефективної реалізації завдань, що ставляться перед менторами і тьюторами важливо дотримуватися етичних правил взаємодії усіх учасників освітнього процесу, а також, етичних кодексів поведінки ментора і тьютора, що сприятиме формуванню комунікативної, етичної, моральної культури та формуванню нових компетентностей майбутніх фахівців і особистісному розвитку самого ментора.

Євроінтеграційні процеси в Україні передбачають належне результативне реформування вищої освіти. Впровадження менторства і тьюторства як добровільної, допоміжної, акумулюючої молоді інституції, що функціонує на основі студентоцентризму і аксіологічних норм, є складовою таких реформ і сприятиме інтеграції української студентської спільноти до міжнародного освітньо-наукового простору.

Ключові слова: менторство, тьюторство, освітній простір, етичні норми, етичні кодекси, євроінтеграційні процеси.

The **purpose** of the article is to analyze the ethical aspects of mentoring and tutoring at higher educational institutions based on theoretical and applied approaches. **Methodology.** The methodology includes a comprehensive analysis and generalization of the available scientific and theoretical material as well as the formulation of relevant conclusions and recommendations. The following methods of scientific knowledge were used during the research: terminological, systemic-structural, dialectical, comparative, logical-normative, logical-semantic. The **scientific novelty** is in the fact that, using the method of scientific literature analysis and the results of empirical research, the analysis of ethical aspects of mentoring and tutoring activities at higher educational institutions within the modern educational and scientific space during the European integration processes in Ukraine under the conditions of war was deepened. **Conclusions.** Mentoring and tutoring activities at higher educational institutions contribute to the socialization and adaptation of students in the educational environment. For the effective implementation of the tasks set before mentors and tutors, it is important to adhere to the ethical rules of all educational process participants interaction, as well as ethical codes of conduct for mentors and tutors, which will contribute to the formation of a communicative, ethical, moral culture and the formation of future specialists new competences and a mentor personal development.

European integration processes in Ukraine require proper and effective reform of higher education. The introduction of mentoring and tutoring as a voluntary, auxiliary, youth-accumulating institution that functions on the basis of student-centeredness and axiological norms is a component of such reforms and will contribute to the integration of the Ukrainian student community into the international educational and scientific space.

Key words: mentoring, tutoring, educational space, ethical norms, ethical codes, European integration processes.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного освітнього простору вимагає впровадження нових форм і методик не лише щодо надання освітніх послуг, а, перш за все, для формування цілісної особистості майбутнього фахівця-професіонала. Впровадження інституту менторства і тьюторства є одним зі способів розвитку студентоцентристського підходу у ЗВО.

Менторська і тьюторська діяльність вимагає певних навиків і характеризується різними підходами і засобами та способами досягнення бажаного результату, але, беззаперечним є те, що весь процес повинен ґрунтуватися на дотриманні етичних норм, зокрема, тих, що прописані в етичних правилах (кодексах) університету і, безпосередньо на етичних вимогах, які ставляться до діяльності ментора, тьютора та їх взаємодії з освітнім середовищем.

Стрімкий розвиток сучасного соціуму ставить перед учасниками освітнього процесу ряд нових вимог, які сприяють формуванню нового, конкурентоздатного на професійному полі, покоління.

На жаль, під час війни росії проти України у ЗВО зіткнулися з актуальною проблемою освітньої адаптації і соціалізації студентів, що проживали на тимчасово окупованих територіях, студентів, що є з числа вимушено переселених осіб, а також, колишніх військовослужбовців. Така робота частково проводиться менторами і тьюторами і дотримання етичних норм, норм моралі і правил етики комунікації – запорука результативної співпраці ментора зі студентом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для всебічного аналізу задекларованої проблематики доцільно опиратися на теоретико-методологічний потенціал праць учених в галузі педагогіки, соціології, етики та комунікативної культури.

Розвитку менторства та тьюторства у освітньому просторі приділяли увагу такі науковці, як: А. Алексєнко, Л. Гончаренко, Н. Дегтярєва, В. Дейнека, К. Карпенко, Ю. Наріжний, Д. Ситник, Н. Стельмах та інші.

Їхні наукові концепції сприяли тому, що в межах педагогіки, психології, суспільствознавства розвивається новий підхід до розуміння процесу формування майбутніх фахівців-професіоналів на основі студентоцентризму і поваги до людської гідності та особливостей набуття фахових компетентностей.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теоретичного і прикладного підходів проаналізувати етичні аспекти менторської і тьюторської діяльності у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Для кращого розуміння ролей тьютора та ментора у вищій освіті варто дати визначення таких понять, як «тьюторство», «менторство», «тьютор», «ментор», «тьюті» та «менті» та виявити їхні сутнісні характеристики.

Аналізуючи вищезазначене, можемо запропонувати визначення термінів «тьютор», «тьюті», «ментор», «менті» відповідно до теперішніх умов вищої освіти:

Тьютор – студент старших курсів університету, який на волонтерських засадах або за визначену університетом винагороду надає допомогу іншому студенту або групі студентів з метою академічної та культурної адаптації, а також у процесі освоєння певної навчальної дисципліни з метою поглиблення знань, формування вмінь і навичок та підвищення рівня академічної успішності, а відтак і якості освітніх послуг, що їх надає заклад вищої освіти.

Тьюті – студент першого або другого курсу з меншими можливостями, який потребує підтримки під час адаптації в університеті, або з вивченням певних дисциплін.

Ментор – досвідчений і надійний наставник чи консультант, який може бути працівником закладу вищої освіти, або інших організацій чи підприємств та який, отримуючи заробітну плату і виконуючи свої посадові обов'язки, надає консультації студентам, психологічну та організаційну підтримку, координує студентські проєкти у визначених напрямках (ІТ, економіка тощо), сприяє розвитку загальних компетентностей з метою забезпечення комфортного навчального середовища, та підвищення рівня академічної успішності.

Менті – студент університету, який співпрацює з ментором та отримує додаткові знання, досвід і компетентності для досягнення нових, амбітних цілей та власного професійного розвитку.

Безперечно, етичні норми взаємодії менторів і тьюторів зі студентами – є основою означеного процесу, але не менш важливими є взаємовідносини між представниками ЗВО (керівництво, викладачі) з менторсько-тьюторським колективом (відділом, центром).

Відповідно до кодексу етики Великої Хартії університетів (Magna Charta Universitatum) важливо дотримуватися наступних принципів: академічна доброчесність та етичне проведення досліджень; справедливість і відсутність дискримінації; підзвітність, прозорість і незалежність; критичний аналіз і повага до аргументованих думок; відповідальність за управління активами, ресурсами та навколишнім середовищем; вільне та відкрите

поширення знань та інформації; солідарність і справедливе ставлення до міжнародних партнерів. Етичні норми поведінки повинні застосовуватися до всіх представників академічної спільноти, включаючи керівництво, викладачів, адміністративних працівників та студентів [1].

З огляду на наведене вище, ми вважаємо, що етичні правила менторсько-тьюторської діяльності варто формулювати на основі етичного кодексу конкретного закладу вищої освіти та світової практики у цій сфері.

Світова практика розвитку такого виду діяльності, зокрема, Європейського Союзу, дає можливість висновувати про високу результативність соціально-освітньої активності студентів, що співпрацюють з ментором, або тьютором. Така співпраця, однозначно, налагоджується через дотримання певних правил взаємодії.

Ментор, будучи досвідченим педагогом, для налагодження роботи за принципами освітньої діяльності і етичних норм повинен сформувати процес і зміст взаємодії з підопічними за такими орієнтовними етапами [2, с. 53]:

- проектувальний етап (створення педагогічних умов для успішного входження студентів в освітній процес і їх адекватного самовизначення);
- організаційно-діяльнісний етап – орієнтовна фаза (створення умов для побудови студентами повної орієнтовної основи освітньої діяльності);
- організаційно-діяльнісний етап – фаза розвитку (створення умов для становлення студентів як суб'єктів навчальної діяльності);
- організаційно-діяльнісний етап – інтегруюча фаза (створення умов для становлення студентів як суб'єктів соціально-професійної діяльності та діяльності з розвитку особистісно-професійної компетентності);
- діагностичний етап (оцінка результатів надання студентам освітньої послуги і діагностика досягнення цілей);
- підтримуючий етап (створення умов для подальшого самовизначення студентів, підтримка мотивації на подальший професійний і особистісний розвиток).

На кожному з цих етапів ми повинні вести мову про реалізацію етичних стандартів освіти і, безпосередньо, менторсько-тьюторської роботи.

Європейська освітньо-наукова спільнота приділяє цьому питанню значну увагу. Однозначно, що впровадження і дотримання етичних норм у практичній роботі теж зазнає певних невдач і є ряд норм, які можуть не

сприйматися учасниками менторства, але шляхом відкритого узгодження і прозорого прийняття етичних кодексів, через обговорення, апробацію можна дійти взаєморозуміння щодо оптимального набору норм і правил.

Радою Європи сформульовано певні підходи до етичних стандартів у педагогічній професії, зокрема, зазначається, що «Етичний кодекс» – це формулювання етичних норм для педагогічної професії, що встановлює стандарти етичної поведінки, яка очікується від викладачів, та інформує заінтересовані сторони сфери освіти про очікування від педагогічної професії в контексті поведінки і ставлення під час взаємодії з нею [3, с. 1–4].

Важливо акцентувати увагу не тільки на етичній складовій поведінки ментора, а також на етиці поведінки студентів з якими працює ментор. В етичних правилах повинні визначатися вимоги-корективи етичних норм у поведінці студента, як учасника відносин «ментор-менті», «ментор-тьюті», «тьютор-тьюті».

Важливим є те, щоб ці норми не були жорсткими наказовими вимогами, які переходять у площину моралізаторства і заборон. Таким підходом можна досягнути протилежної реакції, особливо з боку студентів. Оптимальними будуть певні рекомендації по дотриманню етичних правил взаємин і спілкування.

Мораль виконує пізнавальну, оціночну, виховну функції, а її складовими є моральна свідомість, моральна діяльність, моральні відносини. Норми і принципи моралі, моральні ідеали та почуття становлять систему моралі, яка складає основу, життєву позицію особистості [4].

Як зазначає М. Верхоляк, моральне виховання виступає головним чинником гармонійного всебічного розвитку особистості. Специфіка морального виховання залежить від особливостей моралі як форми суспільної свідомості. Вона відображає соціальну дійсність у вигляді специфічних уявлень про добро і зло, що закріплюються у свідомості людей як принципи, норми, ідеали, покликані регулювати людську поведінку з метою збереження і розвитку суспільства як цілого [5, с. 8].

Спілкування вважається мірилом моральної культури людини. Етика спілкування засвідчує моральність особистості, являється віддзеркаленням індивідуальної моральної свідомості, що є сукупністю конкретних навичок, умінь, установок, почуттів. Окрім моральної свідомості важливою є культура почуттів і культура поведінки. Морально зріла особа із сформованим знанням куль-

турних моделей поведінки, етикетних правил повинна вміти їх адекватно використовувати в кожній конкретній життєвій ситуації [6, с. 11].

Оволодіння соціокомунікативною компетентністю, тобто вміннями і навичками вербальної і невербальної поведінки у типових комунікативних ситуаціях трудового процесу підвищить ефективність підготовки фахівців до трудової соціалізації, до більш ефективної активності у ситуаціях професійної та соціальної діяльності [7, с. 170–176].

Студенти перебувають на етапі формування стійкої моральної свідомості і культури, на етапі пошуку власних ціннісних орієнтацій і орієнтирів. Через певний максималізм, молодим людям буває складно зрозуміти певні правила і вимоги соціуму, особливо, коли відбувається соціалізація в новому освітньому просторі, звикання до нової ролі «студент».

Ментор, досить часто, є тією особою яка зможе розгледіти проблеми і потреби конкретного студента у значно ширшій площині, аніж навчально-освітня. На цьому етапі важливо дотримуватися етичних норм взаємодії. Не можна нав'язливо пропонувати допомогу, залучати сторонніх осіб, розголошувати особисту інформацію.

Звичайно, якщо мова йде про необхідність надання професійної психологічної, правової чи будь-якої іншої допомоги, то діяти потрібно чітко і безкомпромісно, але дотримуючись принципу поваги до честі і гідності особи.

Загалом, варто розуміти, що будь-які етичні кодекси у закладах вищої освіти повинні ґрунтуватися на повазі до честі і гідності особи, на дотриманні принципу «моя свобода закінчується там, де починається свобода іншої людини».

В першу чергу, ментор повинен бути педагогом високого класу. Ми поділяємо думку Н. Стельмах про те, що в умовах вищої школи студенти – майбутні педагоги повинні оволодіти основами деонтологічної культури в процесі теоретичної та практичної підготовки. На лекціях, семінарах, конференціях, у процесі вивчення вибіркових дисциплін вони ознайомлюються з нормативними документами, усвідомлюють вимоги до сучасного педагога, зміст спеціальних компетентностей, кваліфікаційних характеристик тощо. У процесі проходження різних видів педагогічних практик, тренінгів, участі у майстер-класах у студентів формуються практичні уміння та навички взаємодії з дітьми з позицій деонтологічної культури [8, с. 149–153].

Менторсько-тьюторська діяльність в конкретному закладі вищої освіти може здійсню-

ватися на основі певних центрів, які мають свій статут, етичний кодекс і є, по суті, площиною для формування студентських братств, де ментори працюють з командою і консультують конкретного студента, а тьютори діляться досвідом і самі набувають нових знань і компетентностей.

Слушною є думка науковців, що однією з особливостей педагогічної діяльності взагалі є те, що обидві сторони – і той, хто навчає, і той, хто вчиться, – є активними учасниками процесу обміну інформацією, так би мовити, партнерами. По-перше, студент – це доросла людина з власними поглядами, світоглядом, переконаннями, уподобаннями. По-друге, студент добровільно і свідомо вибирає ту сферу, в якій він прагне здобути вищу освіту. По-третє, навчальну діяльність студентів повинна виділяти самостійність. По-четверте, навчальна діяльність студентів за способами і засобами здійснення наближається до науково-дослідної роботи. По-п'яте, період навчання у вузі не такий довгий і студент вже через кілька років сам буде фахівцем в тій області, до якої його готує викладач. Тому він має право розраховувати на більш довірливе ставлення з боку викладача як до майбутнього колеги [9, с. 22–23].

Саме тут доцільно зауважити, що до менторської роботи можуть залучатися зовнішні ментори. Зовнішній ментор – професіонал, фахівець у певній сфері, що працює на підприємстві, в установі, організації і може та бажає поділитися досвідом, здійснюючи менторську діяльність, що сприяє кращому розумінню студентами свого майбутнього фаху, того які проблеми і труднощі можуть їх чекати у професійній кар'єрі.

«Зовнішньому» ментору, що працює у форматі менторингу зі студентами, важливо розуміти його основні теоретичні засади, адже саме вони допомагають перетворити неорганізовані процеси передачі досвіду і неформального супроводу за принципом «рівний-рівному» в справжній повноцінний менторинг [10, с. 8].

За таких умов етичні норми менторсько-тьюторської діяльності розповсюджуються і на зовнішнього ментора, а тому його потрібно ознайомити з такими нормами і, за необхідності, внести певні корективи з огляду на практику зовнішнього менторства.

Висновки. Менторська і тьюторська діяльність у закладах вищої освіти сприяє соціалізації та адаптації студентів в освітньому середовищі. Для ефективної реалізації завдань, що ставляться перед менторами і тьюторами важливо дотримуватися етичних правил взаємодії

усіх учасників освітнього процесу, а також, етичних кодексів поведінки ментора і тьютора, що сприятиме формуванню комунікативної, етичної, моральної культури та формуванню нових компетентностей майбутніх фахівців і особистісному розвитку самого ментора.

Євроінтеграційні процеси в Україні передбачають належне результативне реформу-

вання вищої освіти. Впровадження менторства і тьюторства як добровільної, допоміжної, акумулюючої молоді інституції, що функціонує на основі студентоцентризму і аксіологічних норм, є складовою таких реформ і сприятиме інтеграції української студентської спільноти до міжнародного освітньо-наукового простору.

Література:

1. Обсерваторія. Велика Хартія університетів. 2020. <https://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum>
2. Ситник Д., Дегтярьова Н. Тьюторство та особливості його реалізації у ЗВО. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2020. Том 7. № 1. С. 48–57.
3. Якої думки Рада Європи про етичні стандарти у педагогічній професії? *Бюлетень «Академічна доброчесність»*. 2022. № 29. С. 1–4. <https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/Integrity-bulletin-29.pdf>.
4. Портал Українська педагогіка. *Завдання і зміст морального виховання. Шляхи і засоби морального виховання*. 2021. <https://ukped.com/materialy/teoriia-vykhovannia/19-zavdannia-i-zmist-moralnoho-vykhovannia-shliakhy-i-zasoby-moralnoho-vykhovannia.html>.
5. Верхоляк М. Р. Моральне виховання особистості: методичні рекомендації для самостійної роботи студентів I курсу спеціальності 231 «Соціальна робота» з курсу «Педагогіка». Львів. : «Растр-7». 2019. 82 с.
6. Наріжний Ю. О. Конспект лекцій з дисципліни «Етика та естетика». *Дніпровський державний університет внутрішніх справ*. Дніпро. 2016. 17 с.
7. Барабанова Н. Р., Грушевська Ю. А. Види та засоби соціальних комунікацій у професійній діяльності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 33 (72) № 6 Ч. 2. 2022. С. 170–176.
8. Стельмах Н. В. Шляхи формування деонтологічної культури майбутнього педагога. *Теорія і методика професійної освіти*. Випуск 17. Т. 1. 2019. С. 149–153.
9. Алексеєнко А. П., Карпенко К. І., Гончаренко Л. О., Дейнека В. В. Навчальний посібник з курсу «Професійна етика вищої освіти» для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка вищої школи». Харків: ХНМУ. 2015. 77 с.
10. Іванік О., Каравай А., Гавінек-Дараргулія М., Кнюпа Ю., Лашук Ю. Рівний рівному. Посібник для менторів. Київ: Інша освіта. 2015. 57 с.

References:

1. Observatoriia. (2020). Velyka Khartiia Universytetiv. [The Great Charter of Universities]. <https://www.magna-charta.org/> [in Ukrainian].
2. Sytnyk D., Dehtiarova N. (2020). Tiutorstvo ta osoblyvosti yoho realizatsii u ZVO. [Tutoring and features of its implementation in higher education institutions]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka*. Tom 7. № 1. S. 48–57. [in Ukrainian].
3. Biuletен «Akademichna dobrochesnist». (2022). Yakoi dumky Rada Yevropy pro etychni standarty u pedahohichnii profesii? [What is the opinion of the Council of Europe about ethical standards in the teaching profession?]. 2022. № 29. S. 1–4. <https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/Integrity-bulletin-29.pdf> [in Ukrainian].
4. Portal Ukrainaska pedahohika. (2021). Zavdannia i zmist moralnoho vykhovannia. Shliakhy i zasoby moralnoho vykhovannia. [Tasks and content of moral education. Ways and means of moral education]. <https://ukped.com/materialy/teoriia-vykhovannia/19-zavdannia-i-zmist-moralnoho-vykhovannia-shliakhy-i-zasoby-moralnoho-vykhovannia.html> [in Ukrainian].
5. Verkholiak M. R. (2019). Moralne vykhovannia osobystosti: metodychni rekomendatsii dlia samostiinoi roboty studentiv I kursu spetsialnosti 231 «Sotsialna robota» z kursu «Pedahohika». [Moral education of the individual: methodological recommendations for the independent work of students of the 1st year of the specialty 231 "Social work" from the course "Pedagogy"]. Lviv. : «Rastr-7». 82 s. [in Ukrainian].
6. Narizhnyi Yu. O. (2016). Konspekt lektsii z dysypliny «Etyka ta estetyka». [Synopsis of lectures on the discipline "Ethics and Aesthetics"]. *Dniprovskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav*. Dnipro. 17 s. [in Ukrainian].
7. Barabanova N. R., Hrushevska Yu. A. (2022). Vidy ta zasoby sotsialnykh komunikatsii u profesiinii diialnosti. [Types and means of social communications in professional activity]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka*. Tom 33 (72) № 6 Ch. 2. S. 170–176 [in Ukrainian].
8. Stelmakh N. V. (2019). Shliakhy formuvannia deontologichnoi kultury maibutnoho pedahoha. [Ways of forming the deontological culture of the future teacher]. *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity*. Vypusk 17. T. 1. S. 149–153 [in Ukrainian].

9. Alekseienco A. P., Karpenko K. I., Honcharenko L. O., Deineka V. V. (2015). Navchalnyi posibnyk z kursu «Profesiina etyka vyshchoi osvity» dlia osib, shcho navchaiutsia v mahistraturi za spetsialnistiu «Pedahohika vyshchoi shkoly». [Study guide for the course "Professional ethics of higher education" for persons studying for a master's degree in the specialty "Pedagogy of higher education"]. Kharkiv: KhNMU. 2015. 77 s. [in Ukrainian].
10. Ivanik O., Karavai A., Havinek-Daharhuliia M., Kniupa Yu., Lashchuk Yu. (2015). Rivnyi rivnomu. Posibnyk dlia mentoriv. [Equal to equal. Guide for mentors]. Kyiv: Insha osvita. 57 s. [in Ukrainian].

УДК 355.233.2:796/799(477)

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2023.5.4>**Дмитро КИСЛЕНКО**

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності, Навчально-науковий інститут права імені князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом, вул. Фрометівська, 2, м. Київ, Україна, 03039
ORCID: 0000-0001-6929-4236

Dmytro KYSLENKO

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Law Enforcement and Anti-Corruption Activities, Educational and Scientific Institute of Law named after Prince Vladimir the Great, Interregional Academy of Personnel Management, 2, Frometivska St, Kyiv, Ukraine, 03039
ORCID: 0000-0001-6929-4236

**ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ****FORMATION OF PHYSICAL READINESS OF FUTURE OFFICERS
OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE
FOR PROFESSIONAL ACTIVITIES**

Анотація. У статті висвітлено особливості формування фізичної готовності майбутніх офіцерів Збройних сил України до професійної діяльності. На основі аналізу наукових поглядів надав підстави обґрунтувати авторське визначення готовності майбутніх офіцерів Збройних сил України (далі – ЗСУ) до професійної діяльності, що розглядається як критично важлива складова, що забезпечує їх здатність ефективно здійснювати бойові та інші специфічні завдання відповідно до сучасних вимог ведення бойових дій. Така готовність передбачає не лише високий рівень фізичної підготовленості, але й спроможність витримувати значні фізичні навантаження, які супроводжують військово-професійну, включно з управлінською, діяльність.

Визначено, що формування фізичної готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до військово-професійної діяльності базується на комплексному підході, який включає різноманітні компоненти, а саме: ціннісно-мотиваційний, пізнавальний, операційно-діяльнісний, особистісно-психологічний та професійний, які є ключовими для всебічного розвитку фізичних здібностей здобувачів, їх підготовки до ефективного виконання професійних завдань та становлення як військових професіоналів і фахівців.

Сформувані висновки, які полягають в тому, що готовність майбутніх офіцерів до виконання своїх професійних обов'язків у вищих військових навчальних закладах забезпечується через інтегроване формування ключових компонентів їхньої особистості.

Запропоновано перспективи подальших досліджень у контексті формування фізичної готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до професійної діяльності можуть зосередитися на вивченні ефективності інноваційних тренувальних методик, що інтегрують сучасні технології та психофізіологічні підходи, для оптимізації фізичної підготовки та підвищення загальної боєздатності.

Ключові слова: готовність, фізична готовність, професійна діяльність, безпека, фізична підготовка.

Abstract. The article highlights the peculiarities of the formation of the physical readiness of future officers of the Armed Forces of Ukraine for professional activity. Based on the analysis of scientific views, it provided grounds to justify the author's definition of the readiness of future officers of the Armed Forces of Ukraine (AFU) for professional activity, which is considered as a critically important component that ensures their the ability to effectively carry out combat and other specific tasks in accordance with the modern requirements of conducting hostilities. Such readiness implies not only a high level of physical fitness, but also the ability to withstand significant physical loads that accompany military-professional, including managerial, activities.

It was determined that the formation of the physical readiness of future officers of the Armed Forces of Ukraine (FSU) for military and professional activities is based on a comprehensive approach that includes various components, namely: value-motivational, cognitive, operational-activity, personal-psychological and professional, which are key for comprehensive development of cadets' physical abilities, their preparation for effective performance of professional tasks and becoming military professionals and specialists.

Conclusions were formed, which are that the readiness of future officers to perform their professional duties in military educational institutions is ensured through the integrated formation of key components of their personality.

Prospects for further research in the context of the formation of the physical readiness of future officers of the Armed Forces of Ukraine for professional activities are proposed. They can focus on the study of the effectiveness of innovative training methods that integrate modern technologies and psychophysiological approaches to optimize physical training and increase overall combat capability.

Key words: readiness, physical readiness, professional activity, safety, physical training.

Постановка проблеми. ЗСУ представляють собою ключовий елемент національної безпеки, виконуючи критично важливі завдання з безпеки і оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. В умовах сучасних викликів, серед яких стримування збройної агресії, захист повітряного та підводного простору України, стає очевидною потреба у висококваліфікованих фахівцях, здатних ефективно виконувати поставлені завдання. Особлива увага при цьому приділяється формуванню фізичної готовності майбутніх офіцерів, яка є невід'ємною складовою їх професійної підготовки.

У сучасних умовах значення фізичної готовності особливо зростає, враховуючи високі вимоги до фізичної витривалості, сили, спритності та інших фізичних якостей офіцерів. Відтак, в умовах військових навчальних закладів відбувається цілеспрямоване формування та розвиток цих якостей, що є ключовим для успішної професійної діяльності в майбутньому.

Проблематика формування фізичної готовності майбутніх офіцерів займає важливе місце у педагогічній науці та практиці, вимагаючи постійного вдосконалення методів та підходів до фізичного виховання. Науковці, викладачі та фахівці з фізичної культури і спорту активно шукають новітні змісти, форми, методи та засоби, спрямовані на підвищення якості фізичної підготовки, що, в свою чергу, позитивно впливає на фізичне, психічне та духовне здоров'я майбутніх офіцерів.

Таким чином, в контексті формування фізичної готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до професійної діяльності, важливо зосередити зусилля на створенні оптимальних умов для їх фізичного розвитку, враховуючи виклики сучасності та необхідність забезпечення високого рівня обороноздатності країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика формування готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до професійної діяльності займає значне місце в сучасному науковому дискурсі.

У психолого-педагогічній науці було проаналізовано та обґрунтовано значення рушійних сил освітнього процесу, які впливають на формування готовності до опанування навчального матеріалу. Роботи А. Кучерявого, О. Прохорова, В. Ягупова та інших вчених поклали основу для розробки методик підготовки, спрямованих на розвиток компетенцій, необхідних для ефективної професійної діяльності.

Важливим аспектом у підготовці майбутніх офіцерів ЗСУ є розробка та впровадження інноваційних підходів до навчання, що враховують сучасні вимоги та виклики. Наукові дослідження М. Нещадима, А. Зельницького, О. Петрачкова, В. Рижикова, В. Шемчука, В. Ягупова та інших вчених зосереджені на аналізі та вдосконаленні методів підготовки, які б сприяли формуванню не лише професійних, а й особистісних якостей майбутніх офіцерів.

Однак, незважаючи на значний обсяг виконаних досліджень, проблема формування готовності майбутніх офіцерів Збройних сил України до професійної діяльності потребує поглибленого вивчення та узагальнення.

Мета статті – дослідити особливості формування фізичної готовності майбутніх офіцерів Збройних сил України до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фізична підготовка відіграє ключову роль у системі бойової підготовки армій та є вирішальним фактором для підвищення боєздатності ЗСУ та інших структур оборони. Важливість фізичної підготовки полягає у забезпеченні високого рівня фізичної готовності офіцерів, особливо тих, хто займається оперативним плануванням та управлінням, для ефективних дій у реальних бойових ситуаціях. Це включає не тільки фізичну витривалість та силу, а й спроможність швидко адаптуватися до змін умов, оволодіти сучасною військовою технікою та використовувати її ефективно на полі бою.

Основні цілі фізичної підготовки охоплюють не лише зміцнення здоров'я та розвиток фізичних якостей військовослужбовців, але й підготовку їх до виконання завдань у складних, екстремальних умовах. Це означає формування в офіцерів здатності ефективно діяти під час ведення бойових операцій, включаючи використання новітніх зразків озброєнь і технік. Розвиток і удосконалення фізичних якостей, таких як сила, швидкість, витривалість, гнучкість та координація, є основою для підвищення стійкості військовослужбовців до фізичних та психологічних навантажень, характерних для військової служби.

Таким чином, фізична підготовка військовослужбовців має комплексний вплив на здатність армії виконувати свої бойові завдання, сприяючи не тільки покращенню фізичного стану особового складу, але й забезпеченню високого рівня професійної майстерності та готовності до дій у найважчих умовах [4, с. 50].

Центральною метою виховання майбутніх офіцерів у вищих військових освітніх устано-

вах є забезпечення комплексності та цілісності освітнього процесу, а також розвиток висококваліфікованих військових спеціалістів, які мають змогу високоефективно здійснювати професійну діяльність протягом тривалого часу. За думкою В. Ягупова та В. Свистун, підготовка таких спеціалістів ґрунтується на ретельно спланованій багатогранній системі навчання, що включає психологічну, особистісну, теоретичну, та практичну підготовку. Ця система має на меті розвиток комплексу професійних знань, умінь, навичок та властивостей (компетенцій), які необхідні для ефективної професійної діяльності [9, с. 5]. Вказані дослідники також визначили ключові показники професійної компетентності, що становлять основу готовності випускників до професійної діяльності [9]:

- комплекс знань, умінь та навичок, який поєднує базові знання з професійним інтелектом та особистісною підготовкою для успішної служби;
- професійна позиція, яка включає відношення до перспектив своєї спеціальності, здатність до самоорганізації та ефективної роботи в команді;
- індивідуальні психічні характеристики, які дозволяють адаптуватися до умов професійної діяльності, враховуючи її цілі та структуру, та формувати базу для своїх дій на основі суб'єктно-діяльнісного підходу;
- акмеологічні інваріанти, стимули для постійного самовдосконалення, саморегуляції, самоконтролю, творчого та командного розвитку.

Такий підхід до підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України спрямований на формування не лише професійних навичок, але й на розвиток важливих особистісних якостей, які дозволять їм ефективно адаптуватися до швидкозмінних умов сучасної військової служби та успішно виконувати свій обов'язок перед країною.

У контексті нашого дослідження, розглядаючи фізичну готовність через призму сучасних методологічних підходів, зокрема суб'єктно-діяльнісного [8], компетентнісного [7], та контекстного [2], можна виявити, що вона має бути багатогранною, охоплюючи не тільки розвиток фізичних якостей, але й формування цілісної системи цінностей та особистісних характеристик. Це підкреслює необхідність забезпечення комплексного підходу до підготовки, який враховує як зовнішні, так і внутрішні аспекти готовності до служби.

У цьому контексті, фізична підготовка виступає не просто як засіб зміцнення здоров'я та підвищення фізичних показників,

але й як важливий елемент у формуванні професійної ідентичності майбутніх офіцерів. Вона сприяє розвитку таких ключових якостей, як витривалість, сміливість, рішучість, які є невід'ємними для успішної військової діяльності.

Таким чином, системне та комплексне розуміння фізичної готовності, що включає в себе як фізичну підготовленість, так і формування професійних цінностей та особистісних якостей, є ключовим для підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України. Вона дозволяє не тільки підвищити ефективність виконання військово-професійних завдань, але й сприяє становленню офіцерів як творчих суб'єктів військово-професійної діяльності, готових до викликів сучасного бою.

Героїзм та мужність, проявлені оборонцями Азовсталі в Маріуполі та в Северодонецьку, є втіленням високої важливості ціннісних та суб'єктних аспектів стійкості та готовності до виконання військового обов'язку у крайніх умовах. Ці аспекти фізичної готовності майбутніх офіцерів служать не лише як фундамент їх здатності ефективно діяти під час бойових дій, але й як морально-духовна основа, що об'єднує всі складові професійної підготовки.

Такий досвід українсько-російського конфлікту підкреслює, що комплексна підготовка, що включає як фізичну готовність, так і розвиток ціннісних орієнтирів та суб'єктної активності, є невід'ємною частиною успіху військових операцій. Вона дозволяє не лише витримувати фізичні навантаження, але й підтримує високий моральний дух, спонукає до героїзму та самопожертви в ім'я захисту Батьківщини.

Ці приклади наголошують на необхідності виховання майбутніх офіцерів у дусі готовності до подолання екстремальних випробувань, розвитку в них мужності, відваги та високих морально-етичних якостей. Відповідно, система підготовки в Збройних силах України повинна забезпечувати не лише фізичне вдосконалення, але й формування міцного ціннісного й суб'єктного ядра особистості, що стане надійною основою для успішного виконання поставлених завдань.

Готовність до професійної діяльності, як важливий аспект формування особистості майбутнього офіцера Збройних сил України, є комплексним утворенням, що охоплює широкий спектр компонентів. Вона включає не лише когнітивні та оперативні аспекти, але й мотиваційні, вольові та аксіологічні складові, створюючи міцну основу для непохитної прихильності до ефективної реалізації

професійних завдань. Надане визначення підкреслює, що успіх у професійній сфері залежить не лише від набутих знань та навичок, а й від глибокої внутрішньої мотивації, стійкості волі та системи цінностей, які направляють діяльність особистості [10; 11].

Таке бачення готовності як мультиаспектного утворення дозволяє зрозуміти її як ширше поняття, що включає різноманітні критерії та індикатори, що визначають ефективність професійної діяльності. Таким чином, підготовленість майбутнього офіцера не обмежується одним аспектом, а є результатом взаємодії багатьох факторів, що включають розвиток інтелектуальних, морально-психологічних, ділових якостей та інших властивостей особистості, необхідних для успішного виконання військової служби.

За В. Рижиковим, готовність до професійної діяльності військовослужбовця визначається як цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів, який передбачає інтеграцію знань, умінь, навичок та особистісних якостей, сформованих в результаті цілеспрямованого навчального та виховного процесу [11, с. 47]. Крім того, М. Нещадим вказує на значущість правильного вибору системи індикаторів, які визначають професійну готовність офіцера, з акцентом на формуванні інтелектуальних та морально-психологічних якостей, необхідних для ефективного виконання військової спеціальності [3].

Вчений В. Шемчук розглядає готовність курсантів вищих військових навчальних закладів як результат особистісного становлення, досягнутого через цілеспрямований та акцентований педагогічний вплив. Цей процес включає підготовку до захисту держави та підвищення престижу українського спорту на міжнародному рівні, а також до успішної участі в змаганнях у складних психофізичних умовах [6, с. 179–183].

За словами А. Зельницького, професійна підготовка офіцерів Збройних сил України (ЗСУ) базується на принципах цілісності, цілеспрямованості, логічності, вимірюваності, системності та управління. Науковець вважає, що ідеалом освітнього процесу є формування особистості, здатної досягти бажаних результатів у рамках добре організованої системи навчання [1, с. 79].

Професійна діяльність офіцерів ЗСУ у військових навчальних закладах, як правило, пов'язана з високим рівнем соціальної відповідальності, традиційними цінностями та строгими правилами. У такому середовищі особлива увага приділяється соціально обумовленим особливостям і умовам роботи

викладачів та студентів, що вимагає від офіцерів не тільки професійних знань та навичок, але й готовності вести відповідний спосіб життя та прийняти систему цінностей.

О. Прохоров наголошує на значенні педагогічної системи в процесі формування готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до професійної діяльності. Він вказує, що ефективна педагогічна система має бути стабільною, але водночас здатною до адаптації та змін, щоб відповідати динаміці професійних вимог і забезпечити високу якість освітнього процесу [5, с. 87–92].

Враховуючи аналіз наукових досліджень і теоретичних розробок у сфері військової освіти та підготовки, можемо визначити готовність майбутніх офіцерів Збройних сил України (ЗСУ) до професійної діяльності як критично важлива складова, що забезпечує їх здатність ефективно здійснювати бойові та інші специфічні завдання відповідно до сучасних вимог ведення бойових дій. Така готовність передбачає не лише високий рівень фізичної підготовленості але й спроможність витримувати значні фізичні навантаження, які супроводжують військово-професійну, включно з управлінською, діяльність.

Розуміння і підходи до формування фізичної готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до військово-професійної діяльності базуються на комплексному підході, який включає різноманітні компоненти. Зокрема, акцент робиться на ціннісно-мотиваційному, пізнавальному, операційно-діяльнісному, особистісно-психологічному та професійному компонентах, які є ключовими для всебічного розвитку фізичних здібностей курсантів, їх підготовки до ефективного виконання професійних завдань та становлення як військових професіоналів і фахівців.

У контексті формування фізичної готовності майбутніх офіцерів Збройних Сил України до професійної діяльності, особлива увага приділяється ціннісно-мотиваційному компоненту. Як зазначено у дослідженні [3, с. 52], даний компонент часто залишається недооціненим у науковій спільноті, водночас відіграючи фундаментальну роль у змістовному наповненні фізичної готовності. Попри тенденцію серед дослідників акцентувати на мотивації, зокрема на мотивації до набуття освіти, ігноруючи ціннісний вимір, необхідно визнати, що саме цінності формують основу мотивації до професійного самовдосконалення та фізичної підготовки.

Розуміння ціннісно-мотиваційного компоненту як ключового для формування фізичної готовності передбачає глибоке ціннісне

ставлення майбутніх офіцерів до вибраного військового фаху, до служби в ЗСУ, а також до самоперцепції як активного суб'єкта військово-професійної діяльності. Це ставлення визначає потреби, мотиви та мотивацію до професійної діяльності, стаючи підвалиною формування професійної компетентності та готовності до майбутньої діяльності, у тому числі й фізичної готовності.

Визначальними елементами цього компонента є цінності, потреби та мотиви, що спрямовують майбутніх офіцерів на цілеспрямоване та систематичне зайняття фізичною культурою і спортом. Ціннісна складова визначає смисл та напрямок фізичної підготовки, сприяючи формуванню позитивного ставлення до необхідності забезпечення високого рівня фізичної підготовленості, що, в свою чергу, сприяє формуванню усвідомлених потреб і мотивів для досягнення високого рівня фізичної готовності, що є невід'ємною частиною ефективної військово-професійної діяльності в умовах сучасних викликів.

Пізнавальний компонент фізичної готовності майбутніх офіцерів ЗСУ охоплює знання, які відіграють ключову роль у їх адаптації до вимог військової служби, включаючи розуміння впливу екстремальних ситуацій на фізичний стан та освоєння методів підтримки фізичної здатності. Даний компонент важливий для розвитку військово-професійного світогляду, морально-етичних переконань і глибокого усвідомлення значення фізичної підготовки. Він інтегрує знання про фізичну готовність та необхідність її цілеспрямованого розвитку в рамках військової освіти, сприяючи формуванню професійної компетентності та ефективної участі в бойових діях.

Операційно-діяльнісний компонент фізичної готовності майбутніх офіцерів ЗСУ відображає їхню здатність ефективно застосовувати набуті фізичні навички у різноманітних, зокрема екстремальних, умовах служби. Зазначений компонент обумовлює не лише володіння практичними фізичними вміннями, але й спроможність до саморегуляції фізичної працездатності, адаптації до високих навантажень та їх критичного оцінювання. Серед ключових вимог до формування цього аспекту – розвиток професійної витривалості, сили, швидкості, спритності та умінь, необхідних для виконання специфічних завдань військової професії. Ефективність цього компонента забезпечується через цілеспрямоване планування, регулювання та оцінку фізичної підготовки, що є важливим для підтримки високого рівня готовності офіцера до викликів сучасного бойового середовища.

Особистісно-психологічний компонент фізичної готовності майбутніх офіцерів ЗСУ підкреслює важливість спадкових та біологічних факторів та їх вплив на формування професійних фізичних якостей. Він враховує індивідуальні фізичні задатки, на основі яких офіцери розвивають необхідні для служби якості через цілеспрямоване фізичне виховання та тренування, а також включає розвиток загальної та специфічної витривалості, силової витривалості, а також спритності, які є ключовими для виконання військових завдань в екстремальних умовах. Формування цього компонента є необхідним для підтримки високого рівня фізичної працездатності та адаптації до складнощів військової служби, забезпечуючи ефективність виконання бойових завдань.

Професійний компонент фізичної готовності майбутніх офіцерів ЗСУ відіграє ключову роль у їхньому розумінні та підході до служби, акцентуючи на свідомому формуванні та підтримці необхідного рівня фізичної здатності. Він обумовлює їхнє усвідомлення себе як активних учасників військово-професійної діяльності, що передбачає не тільки знання своїх професійних обов'язків, але й здатність до їх реалізації. Особлива увага приділяється розвитку професійної самосвідомості, що дозволяє офіцерам адекватно оцінювати власні фізичні здібності, визначати напрями свого розвитку та самовдосконалення у контексті військової служби. Цей компонент підкреслює важливість саморефлексії, самодетермінації та активності у процесі підготовки до фізичних викликів, характерних для військової професії, що вимагає від офіцерів не тільки утримання, але й постійного розвитку своєї фізичної готовності.

Для забезпечення ефективної професійної діяльності майбутніх офіцерів Збройних Сил України, необхідно приділяти особливу увагу систематичному розвитку їх фізичної підготовленості. Цей процес має бути інтегрованим як невід'ємний аспект загальної системи підготовки, визнаючи його значущість для формування комплексної професійної готовності. Враховуючи динамічний характер військово-професійної діяльності, фізична готовність виступає як фундаментальна передумова для успішного виконання специфічних завдань та операцій.

Освітні програми для курсантів мають включати ретельно сплановані модулі фізичної підготовки, які спрямовані на розвиток не тільки базових фізичних якостей, але й спеціалізованих навичок, необхідних для військової служби, що передбачає впровадження комплексного підходу до тренувань, що охоплює

різноманітні види фізичних вправ, в тому числі силові тренування, витривалість, тактичну мобільність, та психофізичну стійкість.

Акцент на постійному вдосконаленні фізичної готовності в процесі навчання та подальшої військово-професійної діяльності не лише забезпечує високий рівень готовності офіцерів до ефективного виконання службових обов'язків, але й сприяє формуванню їх як морально-вольових якостей, необхідних для лідерства та витривалості у складних умовах. Таким чином, фізична підготовка виступає як ключовий елемент в системі підготовки майбутніх офіцерів, що вимагає цілеспрямованого та систематичного підходу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В контексті професійної підготовки офіцерів до заміщення вакантних посади в ЗСУ, ключовим аспектом є розвиток фізичної готовності, яка розглядається як критично важлива складова, що забезпечує їх здатність ефективно здійснювати бойові та інші специфічні завдання відповідно до сучасних вимог ведення бойових дій. Крім того, фізична готовність включає системні властивості, підкреслюючи невіддільність і взаємодоповнюваність її елементів. Така підготовка передбачає поєднання ціннісно-мотиваційному, пізнавальному, операційно-

діяльнісному, особистісно-психологічному та професійному компонентів, які разом формують основу для готовності до різних аспектів військової служби.

Сегментарний підхід до розвитку професійних компетенцій у майбутніх офіцерів вважається недоцільним, оскільки він не відображає цілісності та взаємозалежності складових професійної готовності. Отже, процес підготовки вимагає комплексного підходу, що включає визначення та застосування ефективних педагогічних стратегій, орієнтованих на всебічний розвиток особистості майбутнього офіцера.

На основі вищевикладеного можна дійти висновку, що готовність майбутніх офіцерів до виконання своїх професійних обов'язків у військових навчальних закладах забезпечується через інтегроване формування ключових компонентів їхньої особистості.

Перспективи подальших досліджень у контексті формування фізичної готовності майбутніх офіцерів Збройних сил України до професійної діяльності можуть зосередитися на вивченні ефективності інноваційних тренувальних методик, що інтегрують сучасні технології та психофізіологічні підходи, для оптимізації фізичної підготовки та підвищення загальної боєздатності.

Література:

1. Зельницький А. М. Концептуальні засади гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах // Вісн. Черкаськ. ун-ту. Педагогічні науки, 2017. № 6. С. 71–83 [in Ukrainian].
2. Капінус О.С., Контекстний підхід до формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України. Теорія і методика професійної освіти. Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 18, Т. 1. С. 192–194 [in Ukrainian].
3. Нещадим М. І. Військова освіта в Україні: історія, теорія, методологія, практика : монографія. Київ : ВПЦ «Київський університет». 2003. 852 с. [in Ukrainian].
4. Петрачков О., Ярмач О. Особливості фізичної підготовленості офіцерів оперативного рівня Збройних сил України. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2023. Вип. 3. С. 49–55 [in Ukrainian].
5. Прохоров О. А., В. С. Рижиков. Інтерактивні методи навчання: теорія та практика впровадження ділових (рольових) ігор в освітній процес військових навчальних закладів // Інноваційна педагогіка, Одеса, 2020. Вип. 21. Т. 3. С. 87–92 [in Ukrainian].
6. Шемчук В.А., Мудрик В.Г., Матвеев А.Ю., Бородін С.В., Гунбіна С.Я., Кравченко О.В. с Сутнісні характеристики формування готовності здобувачів вищої освіти, які спеціалізуються в прикладній стрільбі до змагальної діяльності. НПУ імені МП Драгоманова. 2021. Вип. 12 (144). С. 179–183 [in Ukrainian].
7. Ягупов В. В. Методологічні основи компетентнісного підходу до професійної підготовки офіцерів запасу. Проблеми освіти. 2019. № 92. С. 239–245 [in Ukrainian].
8. Ягупов В. В. Професійна суб'єктність, суб'єкт військово-професійної діяльності як інтегральний результат професійної підготовки офіцерів. Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання: монографія / за заг ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. С. 223–233 [in Ukrainian].
9. Ягупов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти // Наук. записи НаУКМА. Серія: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота, 2007. Т. 71. С. 3–8.
10. Kucheriavyi A. O., Atamanchuk Yu. M., Yablonskyi A. I. Teaching the Future Military Psychologists by Immersing them into a Pedagogical Situation [Електронний ресурс] // International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJTEE), 2019. Vol. 9, Issue 2 (Dec. 2019). Pp. 48–53.
11. Ryzhykov V. Bakhov I., Kolisnyk O. Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization // Internat. Jour. of Engineering & Technology, 2018. Vol 7, No 4.38. Special Issue 38. С. 45–49.

Reference:

1. Zelnytskyi A. M. (2017). Kontseptualni zasady harantuvannia yakosti pidhotovky maibutnikh ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh [Conceptual principles of guaranteeing the quality of training of future officers of the Armed Forces of Ukraine in higher military educational institutions]. *Visn. Cherkask. un-tu. Pedahohichni nauky*, 6, 71–83.
2. Kapinus O.S. (2019). Kontekstnyi pidkhid do formuvannia profesiinoi subiektnosti maibutnikh ofitseriv Zbroinykh syl Ukrainy [Contextual approach to the formation of professional subjectivity of future officers of the Armed Forces of Ukraine]. *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity. Innovatsiina pedahohika*, 18 (1), 192–194.
3. Neshchadym M. I. (2003). Viiskova osvita v Ukraini: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka [Military education in Ukraine: history, theory, methodology, practice] : monohrafiia. Kyiv : VPTs «Kyivskiy universytet».
4. Petrachkov O., Yarmak O. (2023). Osoblyvosti fizychnoi pidhotovlenosti ofitseriv operatyvnoho rivnia Zbroinykh syl Ukrainy [Peculiarities of physical fitness of operational level officers of the Armed Forces of Ukraine]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, 3, 49–55.
5. Prokhorov O. A., V. S. (2020). Ryzhykov. Interaktyvni metody navchannia: teoriia ta praktyka vprovadzhennia dilovykh (rolovykh) ihor v osvittii protses viiskovykh navchalnykh zakladiv [Interactive teaching methods: theory and practice of introducing business (role) games into the educational process of military educational institutions]. *Innovatsiina pedahohika*, Odesa, 21 (3), 87–92.
6. Shemchuk V.A., Mudryk V.H., Matvieiev A.Iu., Borodin S.V., Hunbina S.Ia., Kravchenko O.V.s (2021). Sutnisni kharakterystyky formuvannia hotovnosti zdobuvachiv vyshchoi osvity, yaki spetsializuiutsia v prykladnii strilbi do zmahalnoi diialnosti [Essential characteristics of the formation of the readiness of students of higher education who specialize in applied shooting to competitive activities]. *NPU imeni MP Drahomanova*, 12 (144), 179–183.
7. Yahupov V. V. (2019). Metodolohichni osnovy kompetentnisnogo pidkhodu do profesiinoi pidhotovky ofitseriv zapasu [Methodological basis of the competence approach to the professional training of reserve officers]. *Problemy osvity*, 92, 239–245.
8. Yahupov V. V. (2016). Profesiina subiektnist, subiekt viiskovo-profesiinoi diialnosti yak intehralnyi rezultat profesiinoi pidhotovky ofitseriv [Professional subjectivity, the subject of military-professional activity as an integral result of professional training of officers.]. *Teoriia i praktyka profesiinoi maisternosti v umovakh tsilozhyttievoho navchannia: monohrafiia / za zah red. O.A. Dubaseniuk. Zhytomyr : Vyd-vo Ruta*, 223–233.
9. Yahupov V. V., Svystun V. I. (2007). Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv u systemi vyshchoi osvity [Competency approach to the training of specialists in the system of higher education]. *Nauk. zapysy NaUKMA. Seriia: Pedahohichni, psykhologichni nauky ta sotsialna robota*, 71, 3–8 [in Ukrainian].
10. Kucheriavyi A. O., Atamanchuk Yu. M., Yablonskyi A. I. (2019). Teaching the Future Military Psychologists by Immersing them into a Pedagogical Situation [Elektronnyi resurs] // *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE)*, 9, 48–53.
11. Ryzhykov V. Bakhov I., Kolisnyk O. (2018). Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization. *Internat. Jour. of Engineering & Technology*, 17 (38), 45–49.

УДК 378.147:811

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2023.5.5>**Ірина ШЕСТОПАЛОВА**

професор кафедри іноземних мов та перекладу,
Міжрегіональна академія управління персоналом,
вул. Фрометівська, 2, м. Київ, Україна, 03039
ORCID: 0000-0002-0438-6743

Iryna SHESTOPALOVA

Professor at the Department of Foreign Languages and Translation,
Interregional Academy of Personnel Management,
2, Frometivska St, Kyiv, Ukraine, 03039
ORCID: 0000-0002-0438-6743

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
СТУДЕНТАМ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»****MODERN APPROACHES TO TEACHING A FOREIGN LANGUAGE
TO STUDENTS MAJORING IN “INTERNATIONAL RELATIONS”**

Стаття присвячена проблемі удосконалення ефективності викладання англійської мови здобувачам вищої освіти спеціальності «Міжнародні відносини».

***Метою** роботи є дослідження сучасних новітніх методів викладання іноземної мови, які дозволять сформувати у студентів даної спеціальності необхідні комунікативні навички мовної поведінки в ситуаціях професійного інішомовного спілкування.*

***Методологічну основу** дослідження становить концепція комунікативно-орієнтованого підходу як головної стратегії навчання іноземних мов, принцип діяльнісного характеру мовленнєвого спілкування, принципи формування професійно орієнтованої усномовленнєвої комунікативної компетентності майбутніх фахівців.*

У дослідженні розглядається важливість навчання майбутніх фахівців саме усного спілкування англійською мовою, яке лежить в основі вирішення будь-якої дипломатичної проблеми, формування навичок його використання, формування інішомовної компетенції у конкретних професійних сферах комунікації. Комунікативна спрямованість навчального процесу з іноземної мови, яка є головною передумовою успішного практичного оволодіння іноземною мовою, передбачає застосування активних, інтерактивних, особистісно зорієнтованих методів навчання – дискусій, ділових ігор, методу проєктів, методу мовного портфоліо, кейс-методу, які імітують справжні ситуації професійного спілкування фахівців даної галузі. Водночас, перед тим, як застосовувати дані методи, необхідно пройти перший підготовчий етап формування мовної компетенції студентів – засвоєння базового лексико-граматичного матеріалу, певних слів, словосполучень, їх фонетичне відпрацювання, засвоєння певних граматичних правил, певних теоретичних питань функціонування мови, тобто, застосування так званого когнітивно-комунікативного підходу.

Тому у статті розглядається проблема поєднання цих двох навчальних етапів засвоєння мовного матеріалу, питання нестачі аудиторного часу для відпрацювання когнітивних і комунікативних завдань, питання як вмістити підготовчі етапи засвоєння матеріалу та відпрацювання навичок його практичного використання. Шляхом для вирішення цього питання вважається сучасна дидактична технологія перевернутого навчання, яка полягає в кардинальній реорганізації навчального процесу, у зміні розподілу часу, затраченого викладачем на пояснення нового матеріалу та його відпрацювання, дозволяє вивільнити час саме для усної комунікативної, суто практичної роботи на аудиторних заняттях.

*Таким чином, проведений аналіз сучасної наукової методичної літератури, дає підставу для розвитку ідеї про можливість і доцільність поєднання трьох сучасних підходів у навчанні іноземних мов – комунікативного, когнітивного і технології перевернутого навчання, в чому полягає **новизна дослідження**.*

*Результатом дослідження є **висновок** про те, що одним із шляхів підвищення ефективності практичної професійної комунікативної інішомовної підготовки студентів спеціальності «Міжнародні відносини» є застосування когнітивно-комунікативного підходу на основі використання технології перевернутого навчання.*

***Ключові слова:** комунікативна компетентність, комунікативна спрямованість навчального процесу, когнітивно-комунікативний підхід, технологія перевернутого навчання.*

The article is devoted to the problem of improving the effectiveness of teaching English to students of higher education majoring in International Relations.

***The purpose** of the work is to research the latest methods of teaching a foreign language, which will allow students of this specialty to develop the necessary communicative skills of language behavior in situations of professional foreign language communication.*

***The methodological basis** of the research is the concept of a communicative-oriented approach as the main strategy of learning foreign languages, the principle of the activity nature of speech communication, the principles of the formation of professionally oriented oral communicative competence of future specialists.*

The study examines the importance of teaching future specialists oral communication in English, which is the basis for solving any diplomatic problem, forming skills in its use, and forming foreign language competence in specific professional

areas of communication. The communicative orientation of the foreign language learning process, which is the main prerequisite for successful practical mastery of a foreign language, involves the use of active, interactive, personally oriented learning methods – discussions, business games, the project method, the language portfolio method, the case method, which simulate real situations of professional communication of experts in this field. At the same time, before applying these methods, it is necessary to pass the first preparatory stage of forming students' language competence – mastering basic lexical and grammatical material, certain words, phrases, their phonetic practice, mastering certain grammatical rules, certain theoretical issues of language functioning, that is, applying the so-called cognitive-communicative approach.

Therefore, the article examines the problem of combining these two educational stages of assimilating language material, the issue of lack of classroom time for practicing cognitive and communicative tasks, the question of how to accommodate the preparatory stages of assimilating the material and practicing the skills of its practical use. The way to solve this problem is considered to be the modern didactic technology of flipped learning, which consists in a radical reorganization of the educational process, in changing the distribution of the time spent by the teacher on explaining new material and working on it, which allows freeing up time specifically for oral communicative, purely practical work in classroom classes.

Thus, the analysis of modern scientific methodical literature provides a basis for the development of the idea of the possibility and expediency of combining three modern approaches in teaching foreign languages – communicative, cognitive and flipped teaching methods, which is **the novelty** of the research.

The result of the study is the **conclusion** that one of the ways to increase the effectiveness of practical professional communicative foreign language training of students majoring in "International Relations" is the use of a cognitive-communicative approach based on the use of flipped learning technology.

Key words: communicative competence, communicative focus of the educational process, cognitive-communicative approach, flipped learning technology.

Актуальність дослідження. Всім відомо, що у сучасному глобалізованому світі англійська мова стає також глобальною, мовою, якою розмовляють майже у кожній країні світу. Відповідно до цього, англійська мова стає необхідною навичкою для будь-якої людини, яка бажає працювати за кордоном або у багатонаціональній корпорації. І, безперечно, це в першу чергу стосується професії дипломата. Англійська мова є найбільш часто використовуваною мовою у сфері міжнародної політики та міжнародних відносин. Це мова, яка використовується різними міжнародними організаціями, такими як ООН, ВООЗ, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ОПЕК, АСЕАН, ООН з прав людини, СОТ, БРИКС, Інтерпол та інші. Усі заходи ООН, включаючи міжнародні зустрічі глав держав, саміти та інші зібрання, проводяться цією мовою. Усе міжнародне законодавство, укази, діалоги та дебати ведуться англійською мовою. НАТО також є глобальною організацією, яка працює англійською мовою через вимогу до її країн-членів спілкуватися спільною мовою. Таким чином, англійська мова є не просто інструментом, але вона часто є основою дипломатичної роботи.

Сучасний стан англійської мови як міжнародної мови та особливості її використання у світі створюють попит на її якісне викладання у професійній діяльності. Тому комунікаційна та англомовна підготовка здобувачів вищої освіти спеціальності «Міжнародні відносини» має величезне значення, і включає в себе не тільки розвиток навичок аналізу, розуміння роботи різних міжнародних організацій та політичних органів на всіх рівнях, але і оволодіння комунікативними навичками та техніками, характерними для політичного сектору в широкому розумінні цього терміна, зокрема, англійською мовою.

Метою статті є дослідження сучасних новітніх методів викладання іноземної мови здобувачам вищої освіти спеціальності «Міжнародні відносини», які дозволять досягнути підвищення його ефективності, сучасних технологій навчання, сформувані у студентів необхідні комунікативні навички мовної поведінки в ситуаціях професійного іншомовного спілкування.

Стан дослідженості проблеми. Враховуючи актуальність проблеми іншомовної підготовки студентів у їх професійній діяльності, знаходимо досить багато наукових праць і досліджень, присвячених даному питанню. Загальні проблеми іншомовної підготовки студентів у вищих навчальних закладах розглядали І. Бім, Т. Ільїна, І. Лернер, П. Підкасистий, В. Плахотник. Питаннями комунікативного підходу у навчанні іноземних мов цікавилися Г. Віддоусон, Н. Хомський, Т. Зубенко, С. Король, О. Кузнецова, С. Стойко та інші. Сучасними технологіями викладання іноземних мов, використанню інтерактивних методів навчання присвячені роботи відомих українських методистів С. Ніколаєвої та О. Пометун. Проблема когнітивно-комунікативного підходу досліджували Т. Балихіна, Г. Барабанова, І. Бім, М. Бородуліна, І. Зимня, С. Зонтова, І. Ігнатова, С. Ніколаєва, Я. Проскуркіна, Т. Самосенкова, Ю. Ситнов, С. Шатілов, А. Щепілова, А. Chamot, А. Johns, W. M. Rivers та інші. Важливим напрямком уваги науковців стала проблема перевернутого навчання, яка розглядається у дослідженнях С. Бейкера, Дж. Бергмана, Д. Беррета, М. Гормана, Г. Гріна, Т. Дрісколла, Г. Маршала А. Самса та інших вітчизняних і зарубіжних учених.

Виклад основного матеріалу. Навчання здобувачів даної спеціальності англійської

мови передбачає не тільки володіння лексичними та граматичними структурами, розуміння закономірностей даної мови, але має чітко виражену комунікативну спрямованість, необхідність озброїти майбутніх фахівців навичками практичного застосування мови у різноманітних ситуаціях професійного спілкування, забезпечити ефективне формування у майбутніх фахівців саме практичних навичок та вмінь. Фахівці з міжнародних відносин повинні володіти чудовими навичками усного та письмового спілкування, уміння і навичками переконання. Студенти повинні:

- оволодіти лексику, специфічною для дипломатичних і міжнародних відносин;
- розуміти правила та методи усного та письмового висловлювання, які використовуються в дипломатії;
- володіти мистецтвом виступу в офіційній обстановці (дебати, зустрічі, конференції тощо);
- застосовувати стиль, характерний для дипломатичного спілкування;
- розуміти різні акценти англійської мови у реальних життєвих ситуаціях.

Важливість усного спілкування між учасниками дипломатичних дискусій важко переоцінити, оскільки саме воно лежить в основі вирішення будь-якої дипломатичної проблеми. Тому навчання англійської мови майбутніх фахівців з міжнародних відносин передбачає формування навичок її використання, формування іншомовної компетенції у конкретних професійних сферах комунікації [4].

Для досягнення цих завдань, як правило, застосовується комунікативна методологія, заснована на принципах інтерактивності, що забезпечують практику спілкування та занурення у мовний процес. Як справедливо зазначають науковці, сучасний підхід до вивчення іноземної мови стає більш функціональним, спрямованим на використання в різних сферах реального спілкування, де традиційна фундаментальна методика, просто засвоєння фонетичного, граматичного, лексичного матеріалу визнається пасивним, неактуальним і мало ефективним. В той час, як комунікативна методика припускає максимальне залучення студента до мовного процесу *на практиці* [8].

В сучасній методологічній науці центральною є справедлива думка про те, що комунікативна спрямованість навчального процесу з іноземної мови є головною передумовою успішного практичного її оволодіння студентами, створює ситуації максимально наближені до реального процесу мовного спілкування, створює комунікативну вмотивованість

мовленнєвої поведінки студентів, дозволяє здійснити підбір комунікативно-мовленнєвих тем, ситуацій, навчальних матеріалів, які найбільш відповідають потребам студентів даного напрямку. Звичайно, це передбачає такі види роботи, як групові, парні, застосування відео- і аудіоматеріалів, використання Інтернету, комп'ютерних засобів навчання. Дослідники зазначають, що для розвитку необхідних мовленнєво-комунікативних компетенцій важливо застосовувати активні, інтерактивні, особистісно зорієнтовані педагогічні технології. Маються на увазі такі методи, як дискусії, ділові ігри, метод проектів, метод мовного портфолію, кейс-методи, які імітують справжні ситуації професійного спілкування фахівців даної галузі.

Але ж означені види роботи можуть бути ефективними вже на заключному етапі оволодіння темою, можуть застосовуватись лише після відпрацювання результатів вивчення і засвоєння певного матеріалу – лексичного, граматичного, виконання вправ, аналітичного читання. Сучасні науковці вже висловлюють думку про недосконалість застосування лише комунікативної методики, оскільки надання переваги говорінню та сприйняттю мови на слух обмежує якість засвоєння граматичних норм і правил, нерозуміння закономірностей і логіки їх застосування, призводить до збільшення кількості граматичних помилок [1; 3]. Серед недоліків даного методу зазначають не тільки недостатню увагу правопису, а і обмежену можливість збагачення словникового запасу та роботи зі складною лексику, складність і неефективність для певної групи учнів, (наприклад, інтровертів, візуалів, які надають перевагу аналітичним методам засвоєння та зоровим засобам сприйняття матеріалу); передбачає здатність робити припущення та здогадки, що часто викликає теоретичні проблеми і призводять до плутанини у застосуванні мови на практиці, може залишити учнів із серйозними прогалинами у знаннях формальних аспектів їхньої цільової мови.

Тому завданням першого етапу формування мовної компетенції студентів є засвоєння базового лексико-граматичного матеріалу, певних слів, словосполучень, їх фонетичне відпрацювання, засвоєння певних граматичних правил, певних теоретичних питань функціонування мови.

Відповідно, наступний етап іншомовної підготовки студентів необхідно присвятити вже практичному формуванню професійної іншомовної компетенції, формуванню навичок практичної іншомовної комунікації, відповідні до даної професії – опрацювання про-

фесійної інформації з електронних іноземних джерел, проведення зустрічей з представниками іншомовної культури, проведення презентацій, міжнародних конференцій, ділових ігор та кейс методів, наближених до реальних ситуацій перемовин, опанування стилю ділового спілкування. [8].

У процесі навчання за комунікативним методом учні набувають комунікативної компетенції – здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. Вони навчаються комунікації у процесі самої комунікації, після того, як вони оволодівають усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності на понадфразовому і текстовому рівнях. Комунікативні методи навчання іноземних мов, які базуються на гуманістичному підході, спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створюють передумови для ефективного поліпшення навчального процесу у вищих навчальних закладах. В процесі спілкування студенти навчаються:

- вирішувати складні задачі на основі аналізу обставин і відповідної інформації;
- висловлювати альтернативні думки;
- брати виважені рішення;
- спілкування з різними людьми;
- брати участь у дискусіях.

Таким чином, викладання іноземної мови для студентів спеціальності «Міжнародні відносини» повинно *поєднувати ці взаємопов'язані етапи* як складові іншомовної професійної компетентності фахівця, який має володіти як *знанням* іноземної мови, так і *навичками їх практичного застосування* у професійній діяльності [8]. Це означає, що у навчальному процесі з іноземних мов необхідно використовувати не тільки *комунікативний*, але й *когнітивний* підхід.

Когнітивний підхід – теорія навчання іноземних мов, розроблена на основі когнітивної психології – доводить, що вивчення того чи іншого лінгвістичного явища повинно спиратися на розумові процеси і дії, що лежать в основі розуміння і використання цього явища у мовленні, на розуміння його виникнення та використання у мові [1; 3]. Тобто, *когнітивно-комунікативний* метод викладання іноземних мов має в своїй основі принцип усвідомлення під час навчання. Вправи когнітивно-комунікативного характеру повинні захоплювати увагу студентів, підштовхувати їх пошукову зацікавленість у подальшому засвоєнні, вчити аналізувати, порівнювати, узагальнювати, відшукувати взаємозв'язки [3].

На думку дослідників, когнітивно-комунікативне навчання іноземних мов дає змогу

найповніше реалізувати освітньо-виховний потенціал предмета [1].

Таким чином, етап когнітивного засвоєння мовного матеріалу складає основу для розвитку у студентів умінь висловлюватися логічно та грамотно, аргументувати свою думку, спонтанно підтримати розмову або вести дискусію, ефективно працювати з завданнями комунікативного підходу. Саме когнітивний підхід у навчанні зможе зробити комунікативну методику більш динамічною та ефективною [1].

Водночас, тут завжди постає *питання аудиторного часу* – проблема як встигнути, як вмістити підготовчі етапи засвоєння матеріалу та відпрацювання навичок його практичного використання. Практика показує, що, як правило, це буває важко, аудиторних годин на це не завжди вистачає. В умовах скорочення аудиторного часу, відведеного на вивчення іноземних мов, відмови від проведення аудиторних занять з іноземної мови в лабораторному режимі, збільшення чисельності здобувачів в академічних групах викладачам іноземних мов стає дедалі складніше досягати запланованих програмних результатів навчання, формувати у здобувачів необхідні загальні та професійні компетентності [8].

У вирішенні цієї проблеми може допомогти сучасна дидактична *технологія перевернутого навчання*, яка полягає в кардинальній реорганізації навчального процесу, у зміні розподілу часу, затраченого викладачем на пояснення нового матеріалу та його відпрацювання, дозволяє *вивільнити час саме для усної комунікативної, суто практичної роботи* на аудиторних заняттях.

Головним принципом, на якому ця технологія базується, є кардинальна перестановка основних етапів навчального процесу – класної та домашньої роботи, коли ознайомлення з новим матеріалом відбувається поза класом, тоді як аудиторна робота присвячується практичному застосуванню отриманих знань [10; 11].

Перенесення початкових етапів вивчення навчальних матеріалів з іноземної мови на самостійне опрацювання дає змогу звільнити обмежений аудиторний час від здійснення пізнавальних дій низького рівня та можливості його використання для здійснення когнітивної комунікаційної діяльності більш високого рівня. Тобто, процес запам'ятовування навчальної інформації може бути перенесено з аудиторії у сферу попереднього самостійного вивчення, що цілком відповідає студентоцентрованому підходу та заохочує здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу. Таким чином, процес ауди-

торного вивчення іноземної мови буде полягати в продуктивних діях викладачів для формування у здобувачів розуміння навчальної інформації, відпрацювання компетенцій для її застосування, аналізу, синтезу та оцінки [2].

Як зазначають у своєму дослідженні Рябуха Т. В., Гостіщева Н. О., Кулікова Л. А., Харченко Т. І., серед позитивних результатів використання технології перевернутого навчання у навчальному процесі з іноземних мов є наступні:

1. Ефективна реалізація першого підготовчого етапу, тобто, більш усвідомлене засвоєння мовного матеріалу, можливість для кожного студента якісно засвоїти необхідний лексико-граматичний матеріал, відпрацювати його стільки разів, скільки потрібно даному студенту, у зручний для себе час, у будь-якому зручному для себе місці. Таким чином, вирішується проблема нестачі теоретичних, граматичних знань, яка виникає у практиці застосування виключно комунікативної методики, можливість ефективного застосування необхідної на першому етапі класичної фундаментальної методики навчання іноземних мов – аналіз текстів, засвоєння граматики, індивідуальна робота з запам'ятовування лексики, розбір складних моментів – тобто, якісне засвоєння мовного матеріалу без витрачання на це аудиторного часу.

2. Ефективна реалізація комунікативної методики на аудиторних заняттях, можливість використати всі її переваги, можливість розвитку навичок практичного застосування мови, формування іншомовних компетенцій майбутніх фахівців-міжнародників.

3. Підвищення мотивації студентів, їх зацікавленості у заняттях, оскільки, по-перше, застосування таких методів, як дискусія, рольові ігри, презентації тощо є набагато цікавішими, ніж просте використання вправ. По-друге, попередній розбір і засвоєння матеріалу дає змогу кожному студенту приймати активну участь у цих активних та інтерактивних видах діяльності, відчувати власний прогрес, упевненість у своїх можливостях, що звичайно сильно впливає на мотивацію [7].

Процес засвоєння нових знань та набуття компетентностей у межах навчальної дисципліни складається із засвоєння теоретичного лекційного матеріалу, організації процесу набуття практичних навичок та умінь, керування процесом самостійної роботи здобувача вищої освіти та здійснення контролю засвоєння знань. Пропонується наступна логіка побудови навчального процесу на основі технології перевернутого навчання:

1. Самостійна робота студентів перед заняттям – опрацювання вказаних викладачем

матеріалів: інформації з підручника, розбір теоретичного матеріалу, аналітичне читання текстів, запам'ятовування граматичного та лексичного матеріалу, прослуховування аудіо матеріалів, перегляд відео, виконання вправ і тестів на розуміння, відповіді на запитання, виконання усних та письмових завдань; підготовка до словникового диктанту; підготовка презентацій, діалогів, рольових ігор тощо.

2. Аудиторна робота, яка складається з двох етапів:

- перевірка засвоєння знань студентів у вигляді тестів та контрольних робіт, усних відповідей на запитання, виконання практичних завдань, роз'яснення складних моментів;
- практика застосування засвоєного матеріалу на основі активного та інтерактивного навчання, виконання комунікативних завдань, презентації, дискусії, дебати, рольові ігри, кейси, проекти, конференції тощо.

3. Домашнє завдання після аудиторного заняття, яке включає складні практичні завдання на закріплення пройденної теми, а також виконання творчих (навчально-дослідницьких) завдань [5].

Однак, слід згадати кілька недоліків моделі «перевернутого» навчання. До перешкод ефективного використання технології перевернутого навчання відносять:

- Слабкі навички самостійної роботи студентів – необхідність вчити студентів вчитись самостійно, самостійна робота студентів повинна бути організованою – контрольованою та керованою.

- Використання технології перевернутого навчання, велика кількість СРС пов'язано з іншою проблемою – проблемою додаткового навантаження на викладача, що виходить за межі норми 1548 годин, яка включає навчальну, наукову, методичну, організаційну роботу.

- Технічні проблеми – необхідність запису відео матеріалів, лекцій, практичних завдань вимагає відповідного технічного забезпечення, навичок його використання.

- Необхідність розробки методичного забезпечення, розробки нових критеріїв оцінювання [6; 9].

Незважаючи на зазначені фактори, модель «перевернутого» навчання може бути досить ефективною у викладанні іноземних мов через її спрямованість на використання цільової мови в аудиторії, коли студенти залучені до інтерактивних видів роботи. Враховуючи результати досліджень у цій галузі, ми можемо зробити висновок, що модель «перевернутого» навчання є ефективною під час викладання лінгвістичних дисциплін для майбутніх учителів іноземної мови.

Під час «перевернутого» навчання студенти можуть контролювати процес засвоєння навчального матеріалу та вчитися з індивідуальним темпом. Вони мають змогу робити паузи при перегляді або заново переглядати відеоматеріали, складати список запитань, обговорювати матеріал зі своїми викладачами та одногрупниками в аудиторних умовах. «Перевернуте» навчання дозволяє використовувати аудиторний час для набуття навичок участі у спільних проектах та групових дискусіях. Це мотивує студентів до взаємонавчання та засвоєння ключових моментів кооперативно за підтримки викладача.

Висновки. Завдяки технології перевернутого навчання ми можемо поєднати комунікативний підхід, активні та інтерактивні методи навчання з когнітивними, класичними аналітичними, що дає змогу ефективно використати їх переваги та звести до мінімуму їх недоліки, залишивши засвоєння необхідного мовного матеріалу на самостійну домашню роботу, а аудиторні заняття присвятивши його практичному застосуванню, реальному спіл-

куванню, відпрацюванню необхідних майбутнім фахівцям умінь і навичок володіння іноземною мовою у наближених до професійних ситуаціях.

Отже, безумовними перевагами технології «перевернутого навчання» можемо вважати такі показники, як:

- раціоналізація використання аудиторного часу;
- більш усвідомлене засвоєння студентами матеріалу;
- активізація взаємодії студентів між собою, взаємодії між викладачем та студентами;
- посилення автономної позиції студента в освітньому процесі;
- оптимізація розвитку критичного мислення і креативності у студентів, їх перетворення на інтегративну частину освітнього процесу.

Таким чином, дослідження доводять, що технологія «перевернутого навчання» має безумовно позитивний вплив на ефективність та активізацію процесу навчання іноземних мов, зокрема, студентів спеціальності «Міжнародні відносини».

Література:

1. Годованець Н. Когнітивно-комунікативний підхід при навчанні іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2016. Вип. 1. С. 94–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2016_1_22 (дата звернення: 20.07.2023).
2. Довгань Л. «Перевернуте навчання» як студентоцентризований підхід до викладання іноземних мов. *Молодь і ринок.* 2021. № 5/191. С. 104–108. DOI: <https://doi.org/10.24919/2617-0825.5/191.2021> (дата звернення: 18.07.2023).
3. Канюк О. Когнітивно-комунікативний підхід у методиці викладання іноземної мови. *Сучасні дослідження з іноземної філології. Збірник наукових праць.* Ужгород. 2019. № 17. С. 231–239. URL: <http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/philol/article/view/120> (дата звернення: 20.07.2023).
4. Каричковський В. Д. Основні аспекти навчання іноземної мови в немовних вищих навчальних закладах України. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки.* 2017. № 77(1). С. 81–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_77%281%29__17 (дата звернення: 19.07.2023).
5. Конопляник Л. Використання технології «перевернутий клас» при навчанні фахової іноземної мови. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. Нац. авіац. ун-ту .* 2019. № 2(15). С. 38–45.
6. Приходькіна Н. Використання технології "переверненого навчання" у професійній діяльності викладачів вищої школи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2014. № 30. С. 141–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_30_53. (дата звернення: 19.07.2023).
7. Рябуха Т.В., Гостіщева Н.О., Кулікова Л.А., Харченко Т.І. Перевернуте навчання як інноваційна технологія викладання іноземних мов у вищій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі.* 2020. № 72, Т. 2. С. 100–106. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.72-2.20> (дата звернення: 21.07.2023).
8. Струтинська Л., Станкевич І. Етапи розвитку мовної компетенції та методи викладання іноземних мов студентам міжнародних відносин. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини.* 2013. № 32. С. 234–239. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/VLNU_Mv_2013_32_32.pdf (дата звернення: 22.07.2023).
9. Яблоков С. «Перевернуте» навчання англійської мови за професійним спрямуванням. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2021. № 6 (110). С. 237–254. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/04/26.pdf> (дата звернення: 18.07.2023).
10. Bergmann J. Solving the Homework Problem by Flipping the Learning. ASCD, 2017. 100 p.
11. Bergmann J., Sams A. Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day. Washington DC: International Society for Technology in Education, 2012. 112 p.

References:

1. Godovanets N. (2016). Kognitivno-kommunikativnyy podkhod k novomu inozemnomu dvizheniyu [Cognitive-communicative approach in learning foreign language]. *Naukoviy visnik Uzhgorodskogo universiteta. Seriya : Pedagogika. Sotsial'naya rabota – Scientific newsletter of Uzhgorod University. Series: Pedagogy. Social work*, 1, 94–96 [in Ukrainian].
2. Dovgan' L. (2021). «Perevernute obucheniya» kak studencheskiy tsentr podgotovki k obucheniyu v inozemnykh movakh ["Flip learning" as a student-centered approach to teaching foreign languages]. *Molod' i rynok – Young people and the market*, 5/191, 104–108 [in Ukrainian].
3. Kanyuk O. (2019). Kognitivno-komunikativnyy pidkhid u metodytsi vykladannya inozemnoyi movy. [Cognitive-communicative approach in foreign language teaching methodology]. *Suchasni doslidzhennya z inozemnoyi filolohiyi. Zbirnyk naukovykh prats – Modern research on foreign philology. Collection of scientific papers*, 17, 231–239. Uzhhorod [in Ukrainian].
4. Karychkovs'kyi V. (2017). Osnovni aspekty navchannya inozemnoyi movy v nemovnykh vyshchyykh navchal'nykh zakladakh Ukrainy [Basic aspects of foreign language teaching in non-language higher educational institutions of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats' Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky – Collection of scientific works of Kherson State University. Pedagogical sciences*, 77(1), 81–85 [in Ukrainian].
5. Konoplyanyk L. (2019). Vykorystannya tekhnolohiyi «perevernutyy klas» pry navchanni fakhovoyi inozemnoyi movy [The use of the "flipped class" technology in teaching a professional foreign language]. *Visnyk Natsional'noho aviatyynoho universytetu. Seriya: Pedahohika. Psykholohiya : zbirnyk naukovykh prats – Bulletin of the National Aviation University. Series: Pedagogy. Psychology: a collection of scientific papers*, 2(15), 38–45 [in Ukrainian].
6. Prykhod'kina N. (2014). Vykorystannya tekhnolohiyi "perevernenoho navchannya" u profesiyniy diyal'nosti vykladachiv vyshchoyi shkoly [The use of "flipped learning" technology in the professional activity of higher school teachers]. *Naukovy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya : Pedahohika. Sotsial'na robota – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Pedagogy. Social work*, 30, 141–144 [in Ukrainian].
7. Ryabukha T.V., Hostishcheva N.O., Kulikova L.A., Kharchenko T.I. (2020). Perevernute navchannya yak innovatsiyna tekhnolohiya vykladannya inozemnykh mov u vyshchii shkoli [Flipped learning as an innovative technology for teaching foreign languages in higher education]. *Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchii i zahal'noosvitniy shkoli – pedagogy of the formation of a creative personality in higher and secondary schools*, 72, vol. 2, 100–106 [in Ukrainian].
8. Strutyns'ka L., Stankevych I. (2013). Etapy rozvytku movnoyi kompetentsiyi ta metody vykladannya inozemnykh mov studentam mizhnarodnykh vidnosyn. [Stages of development of language competence and methods of teaching foreign languages to students of international relations]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya mizhnarodni vidnosyny – Bulletin of Lviv University. International relations series*, 32, 234–239. [in Ukrainian].
9. Yablokov S. (2021). «Perevernute» navchannya anhliys'koyi movy za profesiynym spryamuvannyam ["Flipped" teaching of the English language in a professional direction]. *Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyni tekhnolohiyi – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 6 (110), 237–254. [in Ukrainian].
10. Bergmann J. (2017). *Solving the Homework Problem by Flipping the Learning*. ASCD, 100 p.
11. Bergmann J., Sams A. (2012). *Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day*. International Society for Technology in Education. Washington DC, 112 p.

Наукове видання

**НАУКОВІ ПРАЦІ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ**

Випуск 5 (58), 2023

Видання виходить 6 разів на рік

Коректор *Я. І. Вишнякова*
Комп'ютерне верстання *М. С. Михальченко*

Підписано до друку 10.01.2024 р.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 3,72.
Наклад 100 прим. Замовлення № 0224/163

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.